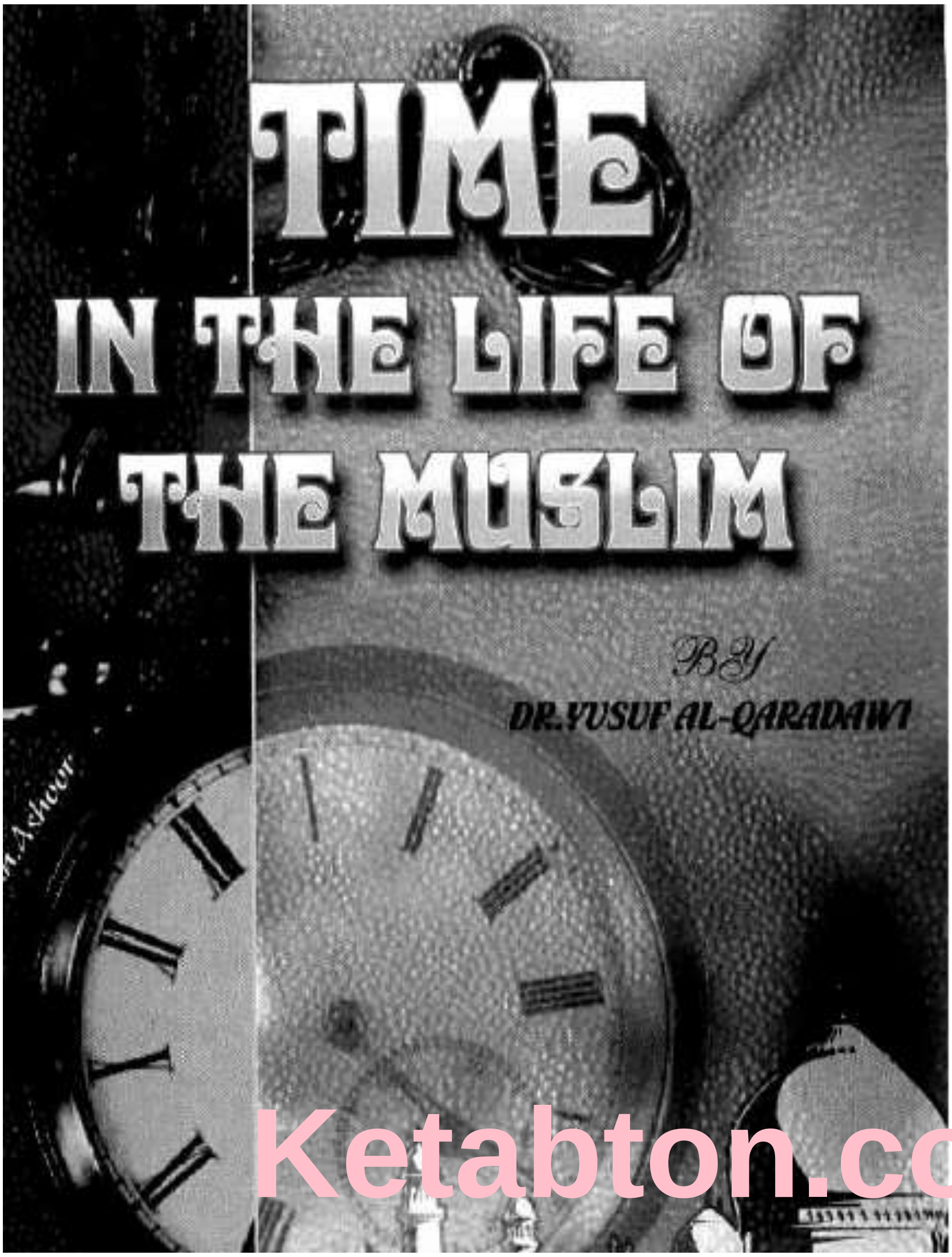

Ketabton.com

وخت د مسلمان په ژوند کې

وخت

یو زوړ عمر خوړلی انځور دی. خپلو ځنګونو ته د ښاپېریو په څېر وزرې لري، ته وا په هوا کې الوتنه پرې کوي. په یوه لاس کې یې د ساعت هینداره ده چې د نړۍ خلکو ته پرې د خپل تګ خبرداری ورکوي، او په بل لاس کې یې لور دی چې د خلکو د هیلو او ارمانونو کرونده او د ژوند شپې پرې رېبي. یا ظالم وینه تویونکی دی چې په خپل تګ کې پر چا زړه نه خوږوي. په سر یوه کوڅۍ لري، نو هغه چې هوښیاران دي را وبه یې نیسي. د نورو کوڅۍ شاته وي، د ده کوڅۍ مخې ته ده. په دې کې نغوته دې ته ده چې تېر شوی وخت د چا لاس ته نه ورځي؛ هو، هغه څوک چې خیرک او وړاند لیدونکی وي، که یې مخکې لا را تم کړي، نو تم به یې کړي.

محمد حسین ازاد

لیکوال: ډاکټر یوسف القرضاوي

ژباړه: ار. ایس. فراز

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب په اړه:

نوم: وخت د مسلمان په ژوند کې

لیکوال: ډاکټر یوسف القرضاوي

ژباړه: آر. ایس. فراز

پانې:

پای نېټه: د حوت ۷، ۱۳۹۷ل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کور ودانی

((وخت شتمني ده)) دا خبره په اوسني ژوند کې یو عام متل گرځېدلی؛ خو رښتیا دا دي چې دا وینا یو ناسم تاثر لېږدوي، ځکه چې دا وینا وخت ته یوازې له سوداگرۍ او مادي ژوند سره تړاو ورکوي خو وخت له دې زیات ارزښت لري. وخت زموږ د ژوند د هغو شېبو او ثانیو ټولگه ده چې له لاسه یې ورکوو او بېرته یې نه شو ترلاسه کوی. دا تصور ډېری خلکو ته دا اند ورکوي چې یوازې د نړۍ له ځلبل او ساعت تېریو خوند واخلي. خو د دې پرعکس، یو رښتینی مسلمان په دې پوهېږي چې دی په خپل ژوند کې له یوه داسې پیغام څخه برخمن دی چې باید له هغه سره سم خپل ژوند تېر کړي. که چېرته یو مسلمان د هغه پیغام له ترسراوي پرته له دې نړۍ سترگې پټې کړي، نو هغه به لویو زیانمنو څخه وي.

په دې کتاب کې، ډاکټر یوسف القرضاوي د مسلمان په ژوند کې د وخت پر ارزښت ټینگار کړی. ده د سپېڅلي قرآن او دغه راز د پیغمبر علیه السلام او د هغه د صحابوو رضي الله عنهم له ویناوو او اعمالو شواهد را ټول کړي او د خپلې خبرې پخلی یې پرې کړی او مسلمانان یې دې ته هڅولي چې د سمې لارې پیروان او لاروي شي. نوموړي په ډاگه کړې چې د هغه مقام چې اسلام وخت ته ورکړی او هغه چلند چې مسلمان یې له وخت سره ترسره کوي، تر منځ لویه تشه وجود لري. په داسې حال کې چې اسلام وخت ته درناوی لري او مسلمانان د وخت په وړاندې مسؤل گڼي، خو مسلمانانو د وخت د بې ځایه تېرولو یوه لاره هم نه ده پرې ایښې.

په پای کې، ټولې ستاینې او منې هغه الله لره دي چې بې د هغه له مرستې او توفیق څخه هېڅ کار هم سر ته نه رسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

د وخت په اړه د قرآن او حدیث لیدلوری......................١١
د وخت ځانګړنې ١٧
د وخت په وړاندې د مسلمان دنده ٢٢
د انسان وخت – د پرون، نن او سبا تر منځ ٤٧
انسان څنګه د ژوند موده اوږدولی شي؟.......................٦٧

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دوهم چاپ د ليکوال سريزه

له الله (جل جلا له) مننդوی يم چې په مرسته او توفيق يې د خپل کتاب ((وخت د مسلمان په ژوند کې)) د دې ګڼې پر خپراوي برلاسی شوم.

د وخت پوښتنه يوازې د نورو هغو پوښتنو په منځ کې چې مسلمان په خپل ژوند کې ورسره مخ دی، يوه پوښتنه نه ده؛ بلکې پر دې ټولو پوښتنو لومړيتوب لري. دا ځکه چې وخت له خپلو ثانيو، دقيقو، ساعتونو او ورځو سره د انسان له ټول ژوند سره مترادف او هم معنا ده.

که رښتيا ووايم، د وخت اړوند د اسلامي ليدلوري او له وخت سره د مسلمانانو چلند له يو بل سره په لوی واټن کې پراته دي. اسلام وخت ته ارزښت ورکوي او مسلمانان د خپل ژوند د هرې شېبې په وړاندې مسؤل ګڼي؛ خو مسلمانان هېڅکله هم د وخت د بې ځايه تېرولو موقع له لاسه نه ورکوي. دوی خپل وخت په قهوه خونو، دفترونو، لوبو او دې ته ورته نورو بې ګټې ساعت تېريو کې تېروي؛ او له بده مرغه، تازه څېړنې ښيي چې د اروپا يو تن وګړی د ورځې اوه ساعته کار ته ورکوي، حال دا چې يو مسلمان يوازې يو ساعت او دېرش دقيقې کار کوي.

د يوه مسلمان ژوند دود څنګه داسې کېدلی شي، هغه چې دين يې هماغه دين دی چې ورته وايي:

> ((او (د عمل) کتاب به کېښودل شي نو ته به مجرمان وګورې چې له هغه څه نه وېرېدونکي دي کوم چې په هغه (کتاب) کې دي او وايي به های زموږ بده بخته دا څنګه ليکنه ده چې (زموږ) وړه او غټه يې بې شمېرلو نه ده پرې ايښې او څه يې چې کړي وو حاضر به يې ومومي او ستا رب په هېڅا ظلم نه کوي.))
>
> (الكهف: ۴۹)

يقيناً، د مسلمانانو له ژوند سره دا ډول تګلاره وړ نه برېښي. دا ډول حالت په داسې يوه عصر کې وړ او مناسب نه شي کېدی چې لوی او زبر ځواکونه هره ثانيه د فضا او بحرونو د تسخير په سيالۍ کې بوخت وي.

دا کتاب د وخت د فلسفې اړوند ټول اړخونه تر بحث لاندې نيسي. که څه هم دا کتاب د يوې ساينسي مطالعې ټولې غوښتنې پوره کوي، خو بايد ووايو چې د دې کتاب اساسي موخه د مسلمانانو له درانده خوب څخه را ويښول او د خپل وخت د سمې کارونې او يا په ټوله کې د خپل ژوند د سم تېرولو په لور هڅونه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدې امله دا د خوښۍ ځای دی چې د کتاب دا ګڼه په چاپ رسېږي، په دې هیله چې خپله موخه مو ترلاسه کړې وي. الله دې زموږ مرستندوی شي.

داکټر یوسف القرضاوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژباړن سريزه

نوموتی فرانسوي اديب ولټاير په خپل کتاب ((زېډګ — د برخليک يو راز)) کې زړه راښکونکې او په زړه پورې خبرې اترې راوړي:

مېګي له زېډګ څخه وپوښتل: د نړۍ په شيانو کې هغه څه شی دی چې تر ټولو اوږد دی او تر ټولو لنډ، تر ټولو چټک دی او تر ټولو ناړامه، تر ټولو زيات وېشل کېدونکی او تر ټولو زيات له لاسه وتونکی، داسې شی چې بې له هغه هېڅ کار هم نه شي کېدی، عادي شيان له منځه وړي او غيرعادي او نادرو شيانو ته ژوند وربښي ؟

زېډګ بې له ځنډه ځواب ورکړ: وخت او بيا يې زياته کړه: ((وخت تر ټولو اوږد شی دی ځکه د تلپاتېوالي (ابديت) تله ده؛ له ده لنډ شی نشته ځکه زموږ هيلو او ارمانونو ته هېڅکله هم بسندويه نه وي؛ له ده ډېر ناړامه نشته، د هغه چا لپاره چې يو چا ته په تمه او هيله ناست وي؛ ډېر ګړندی ترې نشته، د هغه چا لپاره چې د خوښۍ او سوکالۍ په شېبو کې وي؛ په اوږدوالي کې تر ابديت پورې ځان رسوي او که د لنډوالي خبره يې راشي نو د يوې ثانيې په زرګونو څه چې په ميليونونو برخو هم تجزيه کېدی شي؛ هر کس يې له پامه غورځوي او تر ټولو زيات د همدې پر ضايع کېدو افسوس هم کوي؛ له وخت پرته هېڅ هم نه شي کېدی؛ هره معمولي او عادي پېښه مخکې له دې چې راتلونکي پښت ته ورسېږي له منځه وړي او هر هغه کار ته تلپاتېوالی ښښي چې په رښتيا هم ستر او لوی وي.))

د وخت پر ارزښت او د وخت په بېلا بېلو اړخونو له دې زيات څرګند بحث ته به هم لا اړتيا پاتې وي ؟ هو، وخت د انسان د ژوند تر ټولو ګرانبيه پانګه او د الله جل جلا له تر ټولو ستره پېرزوينه ده. يو عالم وايي: ((انسان د ورځو له يوې ټولګې او مجموعې پرته بل څه ده چې کومه ورځ پرې تېره شي، نو له ده هم يوه برخه بېله کړي.)) خو نن ورځ هماغسې چې د اسلامي نړۍ ستر مفکر او عالم ((ډاکټر يوسف القرضاوي)) يې پخلی کړی، تر ټولو زيات تېری پر وخت کېږي؛ که رښتيا ووايم انسان اصلاً دا واک او وس نه لري چې پر وخت تېری وکړي، بلکې که له وخت نه سمه ګټه وانه خيستل شي، نو همدا وخت دی چې بيا پر ده تېری کوي. د تصوف پلويان وايي: ((الوقتُ سيفٌ قاطِعٌ — يعنې وخت غوڅوونکې توره ده.))

د وخت په اړه نورو خبرو ته به اړتيا نه وي، ټول کتاب پر همدې سکالو راڅرخي؛ دلته غواړم يو څو خبرې د دې ژباړې په هکله ولرم. علامه يوسف القرضاوي په دې کتاب کې د وخت پر بېلا بېلو لورو او اړخونو خبرې کړې؛ قرآني آيتونه، حديثونه، د صحابوو او علماوو اقوال او اثار

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې پکې راټول کړي. نه يوازې دا بلکې د وخت پر ارزښت او معنويت يې عقلي او منطقي بحث او استدلال هم کړی او دغه راز له ساينسي او علمي ليدلوري يې هم دا مسئله راسپړلې.

کتاب مې له ژباړې مخکې – هسې چې پکار ده – يو ځل هم نه وو لوستی، بلکې کله چې په لاس راغی نو له هر څه مخکې يې عنوان او بيا يې د ليکوال نوم زما پام او توجه ور جلب کړه. خو د ژباړې پر مهال مې وليدل چې هغه باور چې په ليکوال مې درلود، په بشپړ ډول خپل ځان ثابت کړ او پر دې پوره باوري شوم چې بې له لوستو د دې کتاب ژباړه پيلول مې يوه ناسمه خو څه چې ډېره ګټوره او غوره پرېکړه وه. په کتاب کې د وخت موضوع داسې څېړل شوې چې نور هېڅ زياتونې ته هم پکې اړتيا نه ليدل کېده، خو په ځينو ځايونو کې پوښتنه راسره پيدا شوه چې د همدې موضوع اړوند هغه معلومات چې زما په لاسرسي کې دي، په کتاب ولې نه ور اضافه کوم، او د دې کار څو ګټې مې هم په ذهن کې وسنجولې: يو، کتاب به له معنوي او علمي اړخه بډای شي. دوه، د لوستونکو لاسته به لا زيات او څرګند معلومات ورسېږي، ځکه وخت يوه داسې موضوع ده چې څومره زياتې خبرې پرې وشي، کمې دي؛ درې، هغه ځايونه چې ليکوال ناڅېړلي پرې اېښي، د هغه به لا زيات څرګنداوی وشي. نو له همدې امله مې په کتاب کې يو څه زياتونې هم وکړې چې يوه بېلګه يې د کتاب په پښتيې ليدی شئ؛ د دې زياتونو موخه پرته له نېک نيت او ارادې څخه بل څه نه وه، ځکه د ډاکټر صېب په کتاب کې زياتونه په دې معنا نه ده چې نيمګړتيا يې لرله او ګنې زما بشپړاوي او زياتونو ته يې اړتيا لرله! نه، هېڅکله هم داسې نه ده، ځکه د ډاکټر صېب په وړاندې د خپل مقام په اړه يوازې همدا ويلی شم چې:

نه شي د خـــانـــــو د ملنــګو سـره کلي
چېرته عزيز خان چېرته ملنګ عبدالرحمن

په ژباړه کې مې تر ډېره هڅه کړې چې روان، اسانه او ساده سبک وکاروم او د قرآن کريم د آيتونو ژباړه مې له غلجي قرآن څخه کټ مټ – د املا له معياري کولو پرته – را اخيستې او د خپلو زياتونو فونټ مې هم د نور کتاب له فونټ څخه بېل غوره کړی. په دې کتاب کې هره ښېګڼه د احسن الخالقين ذات له لوري وګڼئ او نيمګړتيا او کمزوري يې په ما پورې اړه لري. د انسان په وده کې د نورو فکتورونو تر څنګ د نورو نېکې لارښوونې، مثبتې نيوکې او روغ انتقادات لوی رول لوبوي؛ نو له ټولو درنو لوستونکو هيله لرم چې د خپل ورور په وده او د کتاب په لا بډاينه کې پراخه برخه واخلي.

درناوی

آر. اېس. فراز

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

له الله منندوی یم چې په توفیق یې د ښېګڼې کارونه بشپړتیا مومي، د هغه لوړ ذات درود او سلامتي دې وي په پیغمبر علیه السلام او په کورنۍ یې، صحابوو، او پر هغو چې د قیامت تر ورځې پورې یې لارویان دي.

دا کتاب چې د وخت پر ارزښت، مقام او د وخت په وړاندې د مسلمانانو د مسؤلیت پر موضوع راڅرخي، د هغه څه پایله ده چې د وخت اړوند د اسلام له ژورې لېوالتیا څخه مې زده کړي. او دغه راز د هغه څه مېوه ده چې د نېکو اسلافو په ژوند کې مې درک کړی: هغه چې د وخت د ارزښت په هکله یې ژور احساس درلود او د همدې احساس پایله وه چې یو روغ، مهذب او ګټور تمدن ترې را منځته شو.

دا کتاب د هغه څه پایله هم ده چې تر اوسه پورې مې لیدلي او همدارنګه هره ورځ یې په اسلامي نړۍ کې وینم. نن ورځ، مسلمانان خپل وخت او ژوند په داسې لارو ضایع کوي چې د ناپوهۍ له بریده تر لېونتوبه رسېدلي. او وروسته له دې چې د نړۍ له مشرۍ سره یې بلدتیا ومونده، اوس دوی په خپلې خوړتیا او زوال کې مطمئن او ډاډه پراته دي. مسلمانان نه د نورو په څېر د دې ژوند لپاره کار کوي او نه هم د راتلونکي ژوند لپاره هغسې کار کوي څنګه یې چې د دوی دین غوښتنه او تقاضا کوي. که چېرته دوی په اسلام سم ځان پوه کړي، نو دوی به د دې ژوند لپاره داسې کار وکړي لکه د تل لپاره چې همدلته اوسېږي او د آخرت لپاره به هم داسې کار وکړي لکه همدا سبا ته چې له نړۍ سره مخه ښه کوي. او دغه راز دا آیت به د خپل ژوند لارښود او څراغ وګرځوي:

> ((او له دوی ځینې داسې دي چې وایي اې زموږ خدایه! موږ ته په دنیا کې هم ښېګڼه راکړه او په آخرت کی هم او د اور له عذابه مو وساتې.))

(البقره: ۲۰۱)

په همدې توګه، وخت به خامخا دوی ته لارښوونه وکړي، په دې شرط چې له خپلو عقلونو کار واخلي:

> ((د آسمانو او ځمکې په پیدایښت او د شپې –ورځې په اوښتون کې حتماً عقلمنو ته ډېرې نښې (د عبرت) دي. هماغه کسان چې په ولاړه، ناسته او اړخونو پراته الله یادوي او د اسمانو او ځمکې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پيدايښت کې سوچونه کوي چې اې زموږ ربه دا خو دې چټي نه دي پيدا کړي، تا لره (عبثياتو نه) پاکي ده نو د اور له عذابه مو وساتې. زموږ ربه! تا چې څوک اور ته داخل کړ، نو هغه دې خوار کړ او ظالمانو لره څوک مرستندوی نشته. زموږ ربه! موږ له يو بلونکي د ايمان لور ته بلنه وا وريده چې په خپل رب مو ايمان راوړئ، نو ايمان مو راوړو، زموږ ربه نو گناهونه راته و بښه او بدۍ مو ورژوه او له نېکانو سره مو وفات کړه. زموږ ربه او هغه څه هم راکړې چې د خپلو رسولانو په ژبه دې موږ سره وعده کړې او د قيامت په ورځ مو مه شرموې، يقيناً ته خپله وعده نه ماتوې.))

(آل عمران: ۱۹۰ – ۱۹۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱)

د وخت په اړه د قران او حدیث لیدلوري

قرآن او سنت وخت ته له بېلا بېلو اړخونو د ارزښت په سترګه ګوري.

لومړی، قرآن کریم د وخت پر ارزښت ټینګار کوي او بیا د دې حقیقت پخلی او سپیناوی کوي چې وخت د الله تعالی یوه لویه پېرزوینه ده. دا خبره په دې آیت کې په څرګند ډول یاده شوې:

((او لمر او سپوږمۍ یې درته په کار لګولي چې له قانون سره سم چلېږي او (همدارنګه) شپه او ورځ یې په کار درته لګولي. او هر څه مو چې وغوښتل هغه یې درکړل او که تاسو وغواړئ چې د الله نعمتونه وشمېرئ نو شمېرلی یې نه شئ، بې شکه چې انسان ډېر بې انصافه او ناشکره دی.))

(ابراهیم: ۳۳ – ۳۴)

دغه راز بل ځای کې فرمایي:

((او هماغه دی چې شپه او ورځ یې یو د بل ځای ناستي وګرځول، هغه چاته چې غواړي څه درس واخلي یا غواړي شکر وېستونکی شي.))

(الفرقان: ٦٢)

دا په دې معنا ده چې الله تعالی د ورځې او شپې اوښتون د دې علت ګرځولی چې انسان ته یو فرصت په لاس ورکړي تر څو هغه څه لاسته راوړي چې ضایع کړي یې دي.

د دې لپاره چې د وخت ارزښت څرګند کړي، الله تعالی د ډېری سورتونو په پیل کې په بېلا بېلو وختونو قسم کړی، لکه ورځ، شپه، سهار او غرمه. د بېلګې په ډول یې په لاندې آیتونو کې لوستلی شو:

((قسم دی په شپه کله چې راخپره شي. او په ورځ چې روښانه شي.))

(الیل: ۱-۲)

((قسم دی په سهار. او په لسو شپو.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الفجر: ۱-۲)

((قسم دی په غرمه. او په شپه کله چې له چوپتیا سره خپره شي.))

(الضحی: ۱-۲)

((قسم دی په وخت. چې انسان خامخا تاوان کې دی.))

(العصر: ۱-۲)

په هغه څه قسم کول چې پخپله یې پیدا کړي، دا معنا ورکوي چې الله تعالی غواړي د هغه څیز د لویوالي او ګټورتیا لور ته د خلکو پام واړوي.

د پیغمبر علیه السلام په سنتو کې هم مونږ د وخت د ارزښت ستاینه او د قیامت په ورځ د الله تعالی په نزد د وخت اړوند د مسؤلیت تائید لیدلی شو. له معاذ ابن جبل نه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل:

((د الله بنده به د قیامت په ورځ تر هغو ولاړ وي، تر څو پورې چې د څلورو شیانو په هکله ونه پوښتل شي: د هغه د ژوند او دا چې څنګه یې تېر کړ؛ د هغه د ځوانۍ چې څه ګټه ترې پورته کړه؛ د هغه د شتمنۍ چې له کومو لارو یې وګټله او څنګه یې ولګوله؛ او د هغه د علم چې څه ګټه یې ترې واخیسته.)) (۱)

کله چې هغه ګړۍ را ورسېږي، نو له هر چا څخه به د خپل ژوند په اړه عموماً او د خپلې ځوانۍ په اړه په ځانګړي ډول پوښتنه کېږي. په دې توګه، ځوانۍ – که څه هم د ژوند یوه وړه برخه جوړوي – ځانګړې ارزښت لري ځکه دا وخت د رښتیني ژوند، هوډمنتیا او د دوو کمزورو او نازکو پړاوونو – چې یو یې ماشومتوب او بل زوړوالی دی – منځنی پړاو دی. الله تعالی فرمایي:

((الله هماغه دی چې تاسې یې له کمزورتیا نه پیدا کړئ، بیا یې له کمزورۍ وروسته قوت درکړ، بیایې له قوت نه وروسته کمزورتیا او زوړوالی. څه یې چې خوښه وي پیدا کوي یې او هماغه ډېر پوه قدرت والا دی.))

(الروم: ۵۴)

---

۱ رواه البراز و الطبراني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((د عربي ادب لويه څېره علامه جاحظ په يوه شعر کې وايي:

اتَــرجو ان تَـــكونَ وَ انتَ شَـــيخٌ
كما قـــد كُنت ايـامَ الشـــــباب
لقــد كذبتــكَ نفسُكَ ليـــسَ بثوبٍ
دَريسٍ كالجَديـدِ مـِن الثـّـياب

ژباړه: ايا په زړښت کې هم د ځوانۍ د ځواک او روغتيا تمه لرې. بې له شکه چې دا خو د خپل ځان تېر ايستل دي، ځکه زوړ او نوی ټوکر هېڅکله هم يو ډول نه وي.))

ژباړن

***

اسلامي عقيدې او عبادتونه د وخت ارزښت څرگندوي:

د اسلام عقايد او عبادتونه د وخت ارزښت ستايي او اهميت ته يې غاړه ږدي. اسلامي عقايد انسان د دې جوګه ګرځوي چې په کايناتو کې د وخت مهم او ګټور رول درک کړي. وخت د لمر او ستورو په خوځښت او د شپې او ورځې په بدلون کې اړين او مهم رول لوبوي. تر دې چې ويل کېږي چې وخت د نړۍ په دوام او پرمختګ کې مهم او له ارزښته ډک عنصر دی.

وخت د مسلمانانو په ژوند کې هم اړين رول لوبوي. همدا وخت دی چې له مخې يې مسلمانان د خپلو لمنځونو سم وختونه پېژني. کله چې شپه مخه ښه کوي او د اسمان په څنډو کې د سهار لومړنۍ نښې را څرګندې شي، د مؤذن غږ د سهار د لمانځه لپاره د پاڅولو په موخه په ټوله نړۍ کې خپور شي: ((راشئ د لمانځه په لور))؛ ((راشئ د رښتيني برياليتوب په لور))؛ ((لمونځ له خوب څخه غوره دی.)) او هغه څوک چې دې غږ ته ځواب ورکړي، د شيطان ټولې غوټې يې پرانيستل شي. (۱)

---

[1] دا هغه مشهور روايت ته اشاره ده چې وايي: کله چې له تاسې يو څوک ويده شي، نو شيطان يې د سر شاتنۍ برخې ته درې غوټې ور واچوي. (رواه مسلم)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماسپښين، کله چې لمر د خپلې لوړتيا په حال کې وي او خلک په دنيوي چارو او ورځنيو کارونو کې بوخت وي، مؤذن يو ځل بيا خلک د ماسپښين لمانځه ته را وغواړي. او دا ځل خلک يو ځل بيا پاڅېږي او خپل ټول کارونه، ورځنۍ بوختياوې او د پيسو ګټلو هلې ځلې شاته پرېږدي.

د درېيم ځل لپاره مؤذن د مازديګر د لمانځه لپاره غږ کوي، هغه وخت چې د يو شي سيورې د هغه د کتلې په اندازه وي او هغه مهال چې لمر د کوزېدو په حال کې وي.

کله چې لمر د اسمان په څنډو کې پټ شي، د ماښام د لمانځه وخت را ورسېږي او ورپسې د ماخوستن لمونځ چې په همدې ځای د يوه مسلمان ورځ پای ته رسېږي.

په دې ډول، يو مسلمان د خپلې ورځې پيل او پای دواړه په لمانځه کوي. دا په دې معنا چې د مسلمان او د هغه د خدای، د سهار او ماخوستن د لمانځه او د شپې او ورځې د اوښتون تر منځ يو منظمه اړيکه شتون لري.

د الله تعالی او د مسلمان تر منځ يو بله ځانګړې اړيکه هم شته چې په اونۍ کې يو ځل يعنې هره جمعه رامنځته کېږي. په دې ورځ مؤذن د يوه نوي او بېل لمانځه په لور بلنه کوي، داسې لمونځ چې په ګډه ترسره کېږي او خاص ځای او ځانګړې شرطونه لري. او هغه د جمعې لمونځ دی.

له دې فرضو لمنځونو ور هاخوا، شپنی نفل لمونځ هم شته چې د ښونکي او مهربانه ذات هغه بندګان يې له سهار کېدو مخکې ترسره کوي، چې د الله تعالی د فضل او ښېنې په موندلو کې بيړه کوونکي وي. دغه راز يو بل نفل لمونځ چې څاښت (اشراق/ضحی) ورته وايي، هم شته، او هغه نفل لمنځونه هم چې د ورځې په څلورويشت ساعتونو وېشل شوي.

د هرې مياشتې په پيل کې مسلمانان په خوښۍ د نوې سپوږمۍ هرکلی کوي. دوی له خدايه دعا غواړي او غوښتنه ترې کوي چې پر دوی رحم وکړي او دا نوې سپوږمۍ ورته د خوشالۍ لامل وګرځوي. دوی له دې امله د دې غوښتنه کوي تر څو د هغه لوړ ذات د پېرزويني، ساتنې او پر هغه د ايمان د زياتوالي او د هغه د اوامرو د پر ځای کولو لپاره له دوی سره د مرستې او توفيق لامل وګرځي.

هر کال د روژې په مياشت کې د جنت دروازې پرانيستل کېږي، د دوزخ دروازې تړل کېږي او شيطانان په زنځيرونو تړل کېږي او په همدې سپېڅلي وخت کې مؤذن (خو دا ځل له اسمان څخه) پر هغو خلکو غږ کوي چې د ښېګڼې غوښتونکي وي چې را وړاندې شئ؛ او هغه چې د بدۍ او بدګڼو غوښتونکي وي، هغوی ته وايي چې په خپلو نيتونو او ارادو بيا ځلې غور وکړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د همدې لپاره عاصي توبې وباسي، غافل متوجه کېږي او بې لارې الله ته ورګرځي؛ او ټول د هغه د خوښۍ غوښتونکي وي. دوی د روژو او د شپنيو لمنځونو په وسيله د الله تعالی د فضل او ډاډ لټونکي وي، کټ مټ هماغسې چې د الله پيغمبر فرمايلي:

((هر هغه څوک چې په پوره ايمان او د ثواب په نيت د روژې د مياشتې روژې ونيسي، ټول مخکيني ګناهونه به يې وبښل شي. او څوک چې د ثواب او اجر په نيت لمونځ وکړي (د روژې په مياشت کې د شپې لمونځ وکړي)، ټول تېر ګناهونه به يې وبښل شي.)) (١)

د روژې د مياشتې له معنوي او برکتي سفر يو څو مياشتې وروسته، يو بل سفر راځي چې هم معنوي اړخ لري او هم مادي ګټې پکې نغښتې؛ او هغه د حج فريضه ده.

((د حج څو معلومې مياشتې دي، نو چا چې په هغو کې حج (په ځان) فرض کړ نو بيا په حج کې نه کوروالی شته، نه ګناهونه او نه جنګ جګړه او کومه ښېګڼه چې کوئ الله ور باندې پوهېږي او توښه در سره واخلئ او بې شکه غوره توښه ځان ساتل (له سواله) دي او له ما ووېرېږئ، اې د عقل خاوندانو.))

(البقرة: ١٩٧)

دا ټول عبادتونه په بشپړ او څرګند ډول د اسلافو له خوا تشريح او بيان شوي دي. هغوی پنځه وخته فرض لمونځ د ورځې ميزان يا تله ګڼله، د جمعې د ورځې لمونځ يې د اونۍ تله بلله، رمضان يې د کال او حج يې د ټول ژوند تله ګڼله. په دې ډول هغوی غوښتل مسلمانان متوجه کړي تر څو لومړی خپله ورځ په ارامتيا او سوکالۍ پای ته ورسوي او بيا فکر وکړي چې په څه ډول همدا ارامتيا د اونۍ، کال او په ټوله کې د ټول ژوند په پای کې هم د ځان لپاره باوري کړي.

د پورته يادو عبادتونو تر څنګ زکات هم شته چې د اسلام له پنځو ستنو څخه ده او په هر کال او هر فصل(٢) کې فرض ده، لکه الله تعالی فرمايي:

((...او د هغه حق ورکوئ (عشر) د فصل اخيستو په ورځ...))

(الانعام: ١٤١)

---

[1] رواه احمد.

[2] دا د هغو خلکو لپاره چې شتمني او دارايي يې له ټاکلي بريد (نصاب) څخه زياته وي او يو کال پرې تېر شوی وي. (اېډيټ کوونکی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په دې ډول مسلمانان باید د ټولو عبادتونو په ټاکلو وختونو کې د ترسره کولو لپاره د وخت بهیر او تګلوري ته ویښ او بیداره واوسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۲)

د وخت ځانګړنې

وخت خپلې ځانګړې ځانګړنې لري. له وخت څخه د سمې ګټنې او کارونې په موخه باید له هغو څخه په پوره توګه خبر اوسو. دا ځانګړنې په لاندې ډول دي:

۱- وخت ژر تېرېږي:

وخت د وریځو په څېر ګړندی او د هوا په څېر چټک تېرېږي. دا د وخت یو حقیقت دی، هغه که د خوښۍ او سوکالۍ ورځې وي او که د غم او خپګان ورځې. خو دا خبره د هغې نظریې نفي نه کوي چې وایي کله یو څوک خوشاله وي نو وخت پرې ژر تېرېږي، خو د خپګان او غم په وخت کې یې په زړه کې تر اوږد مهاله احساسوي.

((یو عربي شاعر وایي:

تمتع بايامِ السُرور فــــــــانها
قصـارٌ و ايامُ الهــــمومِ طــوال

ژباړه:
د خوښۍ له ورځو ګټه پورته کړئ، ځکه دا ورځې
ډېـــــــــرې لنډې او د غم ورځې اوږدې وي.))

ژباړن

***

دا مهمه نه ده چې انسان څومره موده ژوند کوي، د هغه ژوند به بیا هم کم وي، دا ځکه چې د هر ساکښ ژوند د هغه په مرګ پای ته رسېږي.

کله چې مرګ راورسېږي، هغه ټول کلونه او ساعتونه چې انسان تېر کړي وي، د سترګو په رپ کې په داسې شېبو واوړي لکه ټول ژوند یې چې په یوې ثانیې کې له منځه تللی وي.

په همدې تړاو د نوح علیه السلام په اړه یوه کیسه بیانېږي چې کله د مرګ پرښته له زر کاله (نهه سوه او پنځوس کاله) وروسته ورته راغله تر څو اروا ترې واخلي، نو پرښتې ترې وپوښتل چې ژوند دې څومره وموند؟ نوح ع ډېر وړوکی خو ډېر زړه راښکونکی ځواب ورکړ، ویې ویل: ژوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

مې داسې احساس کړ لکه یو کور چې دوه دروازې ولري، او ما یوازې دومره وکړل چې په یوې دروازې ور ننوتم او له بلې بېرته راووتم.

دا کیسه یوه څرګند حقیقت ته اشاره کوي – هغه دا چې ژوند د مرګ پر مهال او د قیامت په ورځ ډېر زیات کوچنی ښکاري. الله تعالی فرمایي:

((کله چې دوی یې وویني نو لکه یو ماښام یا یو سهار نه پرته چې نه وي ځنډېدلي.))

(النازعات: ۴۶)

((او په کومه ورځ یې چې را غونډ کړي نو لکه چې دوی د ورځې له کوم ساعت پرته زیات نه وو ځنډېدلي چې خپلو کې سره وپېژني...))

(یونس: ۴۵)

۲- تېر شوی وخت نه بېرته راګرځي او نه بدیل لري:

وخت د جبران وړ نه دی او دا په ساده ټکو کې په دې معنا ده چې هېڅ شی هم د وخت بدیل او عوض نه شي کېدی. دا خبره حسن بصري په څرګند ډول واضح کړې، دی وایي: ((د هرې ورځې په پیل کې غږ کوونکی اعلان کوي، اې د آدم بچیه، زه نوې پیدا کړی شوې یم او زه ستا پر کړنو شاهدي یم. نو له ما ګټه واخله ځکه زه چې یو ځل تېره شم، بیا د قیامت تر ورځې پورې بېرته نه راګرځم.))
له همدې امله موږ شاعران او لیکوالان وینو چې زوړوالي ته له رسېدو وروسته د ځوانۍ د بېرته راګرځېدو ارمانونه کوي، خو له بده مرغه، د دوی دا ارمان هېڅکله هم نه شي پوره کېدی.

***

په دې هکله مو د رحمان بابا دې شعر ته پام غواړم:

تېر ساعت په مثال مړی د لحد دی
مړ چا نه دی ژوندی کړی په ژړا

ژباړن

(c) ketabton.com: The Digital Library

***

۳- وخت د انسان تر ټولو ګرانبیه شتمني ده:

پورته د وخت اړوند يادې ټولې ځانګړنې په څرګند ډول دې ته نغوته ده چې وخت د انسان تر ټولو ګرانبيه او ارزښتناکه شتمني ده. دا ځکه چې وخت د هغه کوهي په څېر دی چې هر هغه څه په ځان کې زېرمه کوي چې انسان يې ترسره کوي او ور اچوي، او بيا همدا د هغه د ژوند رښتينې پانګه ګرځي.

وخت يوازې سره زر نه دي، لکه په متل کې چې راځي؛ ځکه وخت له سرو زرو، ملغلرو، غميو او نورو ګرانبيه فلزاتو او تيږو څخه ډېر قيمتي او ګرانبيه دی. حسن البنا د وخت په هکله وايي: ((وخت ژوند دی! د انسان ژوند له هغه وخت پرته بل څه نه دی چې د زوکړې له شېبې څخه يې د مرګ تر ګړۍ پورې تېر کړی وي.))

((يو عالم وايي: وخت ارزښتناکه شی نه دی، بلکې يو بېل او ځانګړی شی دی. ځکه هر ارزښتناکه شی يوه بيه او ارزښت لري. ژباړن))

د حسن البنا يوه بله وينا ده چې انسان د ورځو له يوې ټولګې پرته بل څه نه دی او کله چې يوه ورځ تېره شي، نو له ده څخه هم يوه برخه بېله کړي.

وخت به راشي چې هغه خلک به چې د وخت له ارزښته يې مخ اړولی، دا احساس کړي چې وخت څومره قيمتي او ارزښتناکه دی. خو له بده مرغه چې پر دوی به ډېره ناوخته شوې وي او په دې اړه به هېڅ هم نه شي کولی. په قرآن کريم کې دوه حالتونه داسې ياد شوي چې په هغو کې به انسان د وخت په بې ځايه تېرولو باندې پښېماني ښکاروي:

لومړی حالت: انسان به هغه مهال د وخت په ارزښت پوه شي چې کله د مرګ خولې ته ورسېږي. په دې ستونزمن وخت کې به دی د يوه بل وار لپاره زاری کوي او د دې هيله به کوي چې مرګ يې د يوې لنډې مودې لپاره نور هم وځنډول شي، دی به د هغه څه د رغولو لپاره چې ويجاړ کړي يې وي او د يو ښه کار د کولو لپاره چې له لاسه يې ورکړی وي، په چيغو چيغو د يوې ثانيې فرصت غواړي.

په دې تړاو سپېڅلی قرآن فرمايي:

> ((اې مؤمنانو! خپل مالونه او خپلخانې مو د الله له يادولو غافل نه کړي او څوک چې داسې کوي نو هماغه خلك (اصلی) تاوانيان دي. او

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه چې موږ در روزي کړي، له هغو نه (د الله دپاره) لګښت وکړئ، تر هغه ړومبی چې ستاسو کوم یوه ته مرګ راشي (او) بیا وایي چې زما ربه ولې دې څه لږ نېټې پورې ونه ځنډولم چې زه خیرات ورکړم او له نېکانو څخه شم؟))

(المنافقون: ۹-۱۰)

خو د دې بې معنا او پوچ ارمان ځواب یوه سخته او وروستۍ پرېکړه ده، لکه څنګه چې الله تعالی فرمایي:

((او الله به هېڅکله یو کس وروستی نه کړي، کله چې اجل یې راشي او الله ستاسې په کړو وړو ښه خبر دی.))

المنافقون: ۱۱)

دوهم حالت: انسان به د وخت ارزښت همدارنګه په آخرت کې هم احساس کړي، هغه مهال چې هر چا ته د هغه له کړو وړو سره سم جزا یا سزا ورکول کېږي، هغه وخت چې نېکان به جنت ته ننوځي او د بدانو ځای به د جهنم اور وي. یوازې هماغه وخت به دوزخیان دا هیله وکړي چې یو ځل بیا خپل تېر ژوند ته ورستانه شي تر څو نېک کارونه ترسره کړي او د ښېګڼو څښتنان شي. خو افسوس، دا هېڅکله هم امکان نه لري، دا ځکه چې هغوی په خپل لېونتوب کې د ښه کېدو وار له لاسه ورکړی او اوس د دوی د سزا وخت را رسېدلی دی.

الله تعالی فرمایي:

((او څوك چې کافر شوي د هغو دپاره د جهنم اور دی، نه به ورباندې حکم کېږي چې مړه شي او نه به یې څه عذاب ترې سپکېږي، هر ناشکره ته موږ همدا ډول سزا ورکوو. او دوی به پکې چیغې وهي چې اې زموږ ربه! موږ وباسه چې ښه کارونه وکړو، هغسې نه چې موږ به کول (وبه وېلی شي) آیا موږ دومره عمر نه وو درکړی چې (که) څوك پکې څه درس اخلي، درس اخیستلی شي او وېروونکی هم درغلی وو، نو اوس یې (خوند) وڅکئ، د ظالمانو دپاره څوك مرستندوی نشته.))

(فاطر: ۳۶-۳۷)

د هغوی دا ادعا به په دې ځوروونکې پوښتنې وځپل شي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((...آیا موږ دومره عمر نه وو درکړی چې (که) څوك پکې څه درس اخلي، درس اخیستلی شي او وېرووونکی هم درغلی وو...)) (١)

په دې توګه الله جل جلا له انسان ته د هېڅ ډول بانو او پلمو لار نه ده پرې ایښې تر څو هغه ته نور وخت هم ورکړي چې د هغه اوامر پکې ترسره کړي او د هغه له منع کړو شیانو ځان وساتي. دلته د هغو خلکو یادونه موخه نه ده چې شپېته کاله ژوند یې کړی وي، دا ځکه چې هغوی د هوښیارېدو او ویښتیا، د سمې لارې د موندلو او توبې ویستلو لپاره پرېمانه فرصتونه لرلي دي. پیغمبر علیه السلام فرمایي:

((الله د هغه انسان پلمه نه مني چې هغه (الله) ورته شپېته کاله عمر ورکړی وي.)) (٢)

---

[1] فاطر: ٣٧

[2] رواه البخاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳)

د وخت په وړاندې د مسلمان دنده

که وخت دومره مهم وي لکه وړاندې مو چې بحث پرې وکړ چې پخپله له ژوند سره هم معنا ګڼل کېږي، نو بیا انسان د خپل وخت په وړاندې ډېر زیات مسؤلیتونه او دندې لري. دی باید پر دې دندو وپوهېږي او دا پوهه په عقیده او باور واړوي او بیا همدا باور او عقیده په عمل او لاسته راوړنې بدل کړي.

له وخت څخه د ګټې لېوالتیا:

د مسلمان د خپل وخت په وړاندې تر ټولو لومړنۍ دنده دا ده چې باید ښه ساتنه یې وکړي، کټ مټ هماغسې لکه د خپلې شتمنۍ ساتنه چې کوي او یا له هغې هم زیات؛ او په داسې لارو کې یې وکاروي چې د ده او د خپل امت دواړو لپاره یې ګټور او مفید وي.

دا ځکه چې اسلاف (رحمهم الله تعالی) د وخت د ارزښت په اړه تر بل هر چا ښه پوهېدل، هغوی له وخت سره د چلند په برخه کې له هر چا زیات احتیاط کوونکي وو. دا د حسن بصري په خبرو کې له ورایه برېښي، هغه وایي چې له داسې خلکو سره مخ شوی یم چې د خپل وخت ساتنه یې له هغه زیاته کوله چې نن ورځ یې موږ د خپلو شتمنیو کوو.

همدا لامل دی چې داسې خلک د خپل وخت سمې کارونې ته په خاصه توګه لېواله وو او هېڅکله یې هم بې ځایه نه تېراوه، لکه عمر بن عبد العزیز وایي: ((یقیناً، شپه او ورځ په تا کې کار کوي، نو ته په هغو کې کار وکړه.))
هغوی به ویل چې د وخت بې ځایه تېرول له وخت سره د کرکې نښه ده او دغه راز په دې باور وو چې وخت د توري په څېر دی: که یې ته غوڅ نه کړې، نو وخت به تا غوڅ کړي. دغه اند او باور دوی تل هڅول تر څو د ځان د ودې لپاره زیار وباسي. هغوی باور درلود چې: هغه څوک چې نن یې د پرون په څېر دی، غمجن او ویر لړلی دی؛ خو هغه څوک چې نن یې له پرون څخه بدتره دی، بدمرغه او بدبخته دی.

هغوی دومره محتاط وو چې یوه ورځ، تر دې چې د ثانیې یوه وړه برخه یې هم نه پرېښوده چې بې ګټې تېره شي، یا به یې په ګټور علم کې تېروله، یا به یې ښه کارونه کول، یا به یې د خپلو خواهشاتو پر وړاندې مبارزه کوله، او یا به یې هم نورو ته ښېګڼه رسوله. هغوی تل له دې وېرېدل چې وخت به ترې بې ګټې تېر شي او دوی به یې په اړه خبر هم نه لري. دا حقیقت د ابن مسعود رضي الله عنه له دې وینا ډېر ښه څرګندېږي، دی وایي: پر هېڅ شي کله دومره نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يم پښېمانه شوی، لکه پر هغې ورځې چې تېره شوې وي او ما ترې ګټه نه وي اخيستي. او يو بل عالم وايي: زما هغه ورځ بې ځايه تېره شوې چې ما پکې داسې علم نه وي ترلاسه کړی چې الله جل جلا له ته يې ور نږدې کړی اوسم. دغه راز يو هوښيار وايي: هر هغه څوک چې يوه ورځ بې له دې تېره کړي چې ګټه ترې پورته کړي، يقيناً ځان يې تېر ايستی دی.

خو نن ورځ چې مسلمانان په څه ډول د وخت په بې ځايه تېرولو وينو، زړونه مو له غم او خفګان څخه ډکېږي. په حقيقت کې د وخت بې ځايه تېرول، د شتمنۍ او دارايۍ له بې ځايه لګولو ډېر زيانمن او خطرناک دی، دا ځکه چې د شتمنۍ پر عکس د وخت عوض او بديل هېڅکله نه شو موندی.

يوه هغه جمله چې موږ يې نن سبا هر چېرته اورو، هغه ((د وخت وژنه)) ده. موږ وينو چې خلک ساعتونه ساعتونه ناست وي، هېڅ هم نه کوي مګر په نرد، شترنج او تاش کولو بوخت وي. هغوی اصلاً په دې فکر نه کوي چې دا ډول وخت تېرول يې سم کار دی او که ناسم. دوی په بشپړ ډول له خپلو ديني وجايبو او دندو غافل وي او يوازېنۍ بوختيا يې د وخت وژل وي. دا ډول خلک د خواخوږۍ او مرستې وړ دي، ځکه دوی له دې ناخبره دي چې د وخت په وژلو، دوی پخپله خپل ځانونه وژني. نو، د وخت وژل د ځانوژنې په څېر ده او داسې يوه سرغړونه ده چې د ټولو خلکو په مخکې ترسره کېږي، خو هغه خلک چې دا سرغړونه ترسره کوي، بالکل نه غندل کېږي، ځکه چې خلک په دې نه پوهېږي چې دا جرم څومره ستر او ښايي بدتر دی، او په ټوله کې دوی اصلاً د دې شعور نه لري چې يوه ناسمه کړنه ترسره کوي.

د اوزګار وخت سمه کارونه:

فارغ او اوزګار وخت يو داسې نعمت دی چې ډېری له پامه غورځول کېږي او ډېری خلک ترې استفاده نه کوي، څنګه چې پيغمبر عليه السلام فرمايي:

> ((د الله تعالی دوه نعمتونه دي چې ډېری خلکو هېر کړي: شتمني او اوزګار وخت.)) (١)

له اوزګار وخت څخه موږ له دنيوي کارونو څخه د اوزګارتيا معنا اخلو چې دا کار مو په ټوله کې د راتلونکي ژوند په اړه له فکر او اندېښنې څخه راګرځوي. دا خبره له هغو اسلامي احکامو سره تضاد نه لري چې انسان د خپل ژوند لپاره کار کولو ته هڅوي. انسان بايد کار وکړي، خو دې

[1] رواه البخاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته يې بايد پام وي چې هېڅ کار يې هم د الله له خوا د ور له غاړې احکامو څخه را ونه ګرځوي او د ژوند د خوښيو او غوښتنو کندې ته يې ور ونه غورځوي.

له همدې کبله، دا په اصل کې د دين او دنيا تر منځ د انډول رامنځته کولو مسئله ده او دا انډول او توازن دا بېلګه په ښه ډول څرګندوي: دلته يو داسې کس چې د الله اوامرو ته ژمن او ولاړ وي له يوه داسې سوداګر سره پرتله کېږي چې شتمني او اوزګار وخت يې ټوله پانګه او د بريا د لاسته راوړو او ګټې کولو وسايل دي. نو له دې بېلګې څخه څرګنده ده چې هر هغه څوک چې د الله تعالى احکامو ته غاړه ږدي، په ګټه کې دى او هر هغه څوک چې له شيطان سره معامله کوي خامخا به خپله پانګه له لاسه ورکوي او زيانمن به وي.

په يوه بل حديث کې نبي کريم صلى الله عليه وسلم فرمايي:

> ((پنځه شيان له پنځو نورو مخکې وکاروه... او هغه مبارک د همدې پنځو شيانو تر منځ دا هم ياد کړل چې: خپل اوزګار وخت مخکې له بوختيا څخه.)) (۱)

دا په دې معنا ده چې فارغ وخت به د تل لپاره نه وي، ځکه ډېر ژر به د وخت دا تشه په ښو يا بدو کارونو ډکه شي. هغه څوک چې په نېکيو او تقوا يې ډکه کړي، بريالى دى؛ او هغه چې په ناروا چارو او سرغړونو يې ډکوي، بدمرغه دى.

ځينې صالحين وايي چې فارغ وخت يوه ستره لوربينه ده، که يې انسان د خپلو بې واګو خواهشاتو په لاس کې ورکړي، نو الله به يې له هغې تقوا او سپېڅلتيا بې برخې کړي چې په زړه کې يې لري.

يو عالم وايي چې دا د ستر خپګان ځاى دى چې له هر ډول بوختياوو اوزګار اوسې او بيا هم د الله جل جلا له په لور ور ونه دانګې.

صالحو اسلافو به له هغو خلکو کرکه کوله چې بوختيا به يې نه لرله ځکه اوزګار وخت رحمت په زحمت بدلوي. په دې ځاى کې سړي او ښځې دواړه برابر دي ځکه که چېرې اوزګار وخت سړي بې لارې کولى شي، نو دا شى ښځې هم پر نارواوو اخته کولى شي او دا د يوسف عليه السلام له کيسې ډېره ښه څرګندېږي. د يوسف د بادار ښځه پر ده مينه وه او له بېلا بېلو لارو يې هڅه کوله چې د هغه مينه لاسته راوړي، خو په دې موخه کې پاتې راغله. هغه خپل له اسانتياوو او هوساينو ډک ژوند دې کار ته لمسولې وه او له دې له ورايه برېښي چې فارغ وخت

---

۱ رواه الحکيم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه مهال لا زیات خطرناک شي چې کله یو ځوک ځوان وي، جنسي خواهشات یې زیات او د داسې خواهشاتو د پوره کولو لپاره یې پیسې هم په لاس کې وي.

ښو کارونو ته بیړه:

د ښو مسلمانانو، هغه چې د وخت ارزښت پېژني او پر اهمیت یې پوهېږي، لپاره دا اړینه او لازمي ده چې تر خپله وسه خپل وختونه له ښو کارونو ډک کړي. له دې کار سره باید د غفلت چلند ونه شي او نه هم له یوې ورځې نه بلې ورځې ته وغځول شي.

ځینې هغه دعا ګانې چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم مسلمانانو ته سهار او ماښام د کولو لپاره ښودلي، دا ښیي چې اسلام تنبلي او سستي ته څومره د کرکې په سترګې ګوري. د بېلګې په ډول، دی مبارک په یوې دعا کې فرمایي:

> ((اې الله، له غم او خپګان څخه تا ته پناه در وړم او له تنبلۍ او معلولتیا څخه ستا د پناه غوښتونکی یم.))

له همدې امله قرآن عظیم الشان مسلمانانو ته امر کوي چې مخکې له دې چې په کوم بل کار یا دنده بوخت شئ، د ښو کارونو په لور بیړه وکړئ:

> ((او هر چا ته یو لوری دی چې هغه مخ ورګرځوونکی دی نو تاسو په ښېګڼو کی سیالي کوئ، هر چېرته چې یاستئ، ټول به الله راولي، بې شکه الله په هر څه وسي دی.))

(البقرة: ۱۴۸)

الله سبحانه و تعالی همدا رنګه فرمایي:

> ((او که الله غوښتي وای نو تاسو ټول به یې یو امت ګرځولي وای خو د دې لپاره (یې داسې وکړل) چې په هغه څه کې مو و ازمایي چې درکړي یې دي، نو په ښېګڼو کې یو له بله وړاندې شئ د الله لور ته ستاسو ټولو ستنېدل دي بیا به مو په هغه څه خبر کړي چې پکې مو شخړه کوله.))

(المائدة: ۴۸)

په یو بل ځای کې الله جل جلا له د جنت لپاره د مسلمانانو د لېوالتیا حس پیاوړی کوي او فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((او د خپل رب د ښښنې او هغه جنت په لوري بيړه وکړئ چې پلنوالی
يې (لکه) اسمانونه او ځمکه ده، متقيانو ته چمتو شوی.))

(آل عمران: ۱۳۳)

او په يو بل آيت کې الله تعالی فرمايي:

((رامنډه کړئ د خپل رب د ښښنې او هغه جنت په لور چې پلنوالی
يې د آسمان او ځمکې د پلنوالي غوندې دی...))

(الحديد: ۲۱)

په دې ډول الله تعالی په خپل کتاب کې د جنت او ښښنې په لور د سيالۍ او وړاندې کېدو هڅونه کوي. يا په بل عبارت، د ايمان، تقوا، ښښنې او نېکو کارونو په لور هڅول کوي، ځکه همدا هغه وسايل دي چې د هغه رحم، لورېينې او ښښنې ته مو ور رسوي. په دې چارو کې سيالي ستايل شوې او خوښ عمل بلل شوی، ځکه الله تعالی فرمايي:

((چې مهر به يې مښک وي. او سيالي کونکي دې په همدې کې سيالي
وکړي.))

(المطففين: ۲٦)

هغه لوړ ذات خپل ځينې ځانګړي پيغمبران او استازي هم ستايي، فرمايي:

((بې شکه هغوی (ټولو) په نېکيو کې بيړه کوله او موږ يې (د ثواب)
په مينه او (له عذاب نه) په وېره ور بللو او خاص موږ ته غاړه
اېښودونکي وو.))

(الانبياء: ۹۰)

په همدې ډول، الله سبحانه و تعالی په يوه بل آيت کې خپل رښتيني او نېک بندګان د ستاينې په ټکو يادوي، فرمايي:

((په الله او وروستۍ ورځ ايمان راوړي، د ښېګڼو امر کوي، له بديو
ايسارول کوي، په ښو چارو کې بيړه کوي او همدا دوی د صالحانو له
ډلې دي.))

(آل عمران: ۱۱۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو بل خوا بیا الله تعالی منافقان غندلي او رټلي دي، فرمايي:

((...او کله چې لمانځه ته پاځېږي نو په لټې سره پاځېږي...))

(النساء: ۱۴۲)

په یوه بل آیت کې یې الله تعالی په هکله فرمايي:

((...او لمانځه ته نه راځي مگر په لټې (زړه نا زړه) او خیرات نه کوي مگر په ناخوښۍ سره.))

(التوبة: ۵۴)

دغه راز پیغمبر علیه السلام به هم خلک مخکې له دې چې له کوم خنډ یا ناوړه حالت سره مخ شي، ښو کارونو ته د وړاندې کېدو په پار هڅول او تشویقول، دی مبارک فرمايي:

((آیا تاسې یوازې بډاینې ته سترگې په لار یاستئ چې د ظلم په لور مو تېل وهي؛ بې وزلي ته چې له بې وسۍ سره مو مخ کوي او ناروغۍ مو له منځه وړي؛ زوړوالي ته چې د لېونتوب لار در ښيي او مرگ ته مو ور نږدې کوي او دغه راز دجال ته: او دجال اوس نشته، یو راتلونکی کړاو دی؛ او یا د قیامت ورځ ته، هغه ساعت چې تر ټولو زیات تریخ او غم لرونکی به وي.)) (۱)

د وخت تېرېدا ته پاملرنه:

مؤمن باید غافل ونه اوسي چې شپې او ورځې یې د سترگو په وړاندې تېرې شي. پکار ده چې په دې اړه فکر وکړي چې شپې او ورځې په څه ډول نوي زاړه کوي، لرې را نږدې کوي، ژوند ته د پای ټکی ږدي، ځواني په زړښت بدلوي او زاړه ورستوي.

نو، د یوه مسلمان په وړاندې باید شپې او ورځې بې هدفه وا نه وړي او نه وخت پرې داسې تېر شي چې گټه یې ترې نه وي پورته کړې او هڅه یې نه وي کړې چې درس او عبرت ترې واخلي. هر ساعت یا هره شېبه د نړۍ په بېلا بېلو برخو کې بې شمېره پېښې رامنځته کېږي. ځینې پېښې د پوهېدو وړ وي، خو ځینې بیا نه وي. په هره شېبه کې د بېلا بېلو حالتونو او شرایطو خلک هدف گرځي: ځینې له بې وزلۍ شتمن کېږي، ناروغ خپله روغتیا بیامومي، خپگان پر خوشالۍ بدلېږي او ستونزې خپل ځای هوساینې او سوکالۍ ته پرېږدي. دا یوازې هغه څوک ویني چې

---

(۱) رواه الترمذي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هوښيار وي او په نړۍ کې د رامنځته کېدونکو پېښو مخنيوی کولی شي يا ترې ګټه اخيستی شي او هغه څوک چې د وخت له تېرېدو سره سم د يو نوي څه د زده کولو وړتيا لري. خو هغه چې شيانو ته د ځير کېدو له وړتيا بې برخې وي، هېڅکله به هم د دې جوګه نه شي چې له وخت څخه يو څه زده کړي ځکه د دوی لپاره د شپې او ورځې اوښتون بې معنا او بابيزه دی. دا حقيقت د الله تعالی په آيتونو کې په ښه توګه څرګند شوی، فرمايي:

((د آسمانو او ځمکې په پيدايښت او د شپې ورځې په اوښتون کې حتماً عقلمنو ته ډېرې نښې (د عبرت) دي.))

(آل عمران: ۱۹۰)

په يوه بل آيت کې الله رب العزت فرمايي:

((الله شپه او ورځ (سره) اړوي بې شکه په دې کې د سترګورو دپاره يو (لوی) درس دی.))

(النور: ۴۴)

د وخت مديريت:

يو مسلمان بايد په دې پوه وي چې خپل وخت څنګه منظم کړي او پکار ده چې د خپلو دنيوي او ديني چارو لپاره په دې هيله رښتينی پلان او مهالوېش جوړ کړي چې دنيوي چارې يې د ديني فرايضو له پولو وا نه وړي. په دې معنا چې دی بايد په دې پوه وي چې په څه ډول خپل لومړيتوبونه وټاکي: تر ټولو مهم او تر ټولو اړين کار بايد لومړی ترسره شي او بايد له مهالوېش سره سم مخکې يو وړل شي.

د همدې يوه برخه نبي کريم عليه السلام د ابراهيم عليه السلام له صحايفو روايت کړې، په دې کې راځي:

((يو عاقل انسان – چې لېونی نه وي – بايد څلور ساعته ولري: يو ساعت بايد د خپل خدای (عبادت) ته ورکړي؛ يو ساعت د خپلو اعمالو محاسبه وکړي؛ يو ساعت د الله تعالی په مخلوق کې په غور کولو تېر کړي او يو ساعت د خپل خوراک او څښاک د اړتيا په بشپړولو کې ولګوي.)) (۱)

---

[1] رواه ابن حبان و الحکيم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا مهالوېش د هغو خلکو لپاره دی چې د خپل وخت تنظیم ته تر ټولو زیاته اړتیا لري او ډېرې زیاتې دندې او پرېمانه مسؤلیتونه ور له غاړې وي او په هکله یې فکر او اندېښنه لري. د دوی ژوند تر دومره بارونو لاندې وي چې د خپلو کارونو لپاره یې د لا زیات وخت غوښتنې احساس ته اړ کوي.

د وخت مدیریت په ځان کې د آرام او تفریح لپاره هم وخت رانغاړي، ځکه دا حقیقت دی چې زړه او دغه راز بدن له پرلپسې کار وروسته ستړی او ستومانه کېږي او تفریح ته ژوره اړتیا لري.

همدا لامل دی چې موږ باید وخت په وخت دمه او تفریح وکړو؛ خو دا تفریح هم باید د روا بریدونو دننه ترسره شي. حضرت علي رض په څرګند ډول ویلي چې زړه باید وخت په وخت دمه او تفریح وکړي، که داسې ونه شي او هر وخت په کار بوخت وساتل شي، هله بیا زړه ړندېږي.

نو مسلمان باید د ناسمو او بې ځایه بوختیاوو له امله خپل ځان، کورنۍ او ټولنې ته زیان ونه رسوي او خپلې اساسي دندې له پامه ونه غورځوي. او دا شرط د هغه مهال لپاره هم دی چې کله دی خپل ځان د خدای په عبادت کې ستومانه کوي.

له همدې کبله پیغمبر علیه السلام خپلو صحابوو ته چې د شپې له خوا په ده مبارک پسې د لمانځه کولو لپاره را ټول شوي وو، وویل:

> ((هغو کارونو ته اوږه ورکړئ چې زغملی یې شئ، ځکه الله هېڅکله هم نه ستومانه کېږي خو تاسې به ستومانه شئ؛ او الله ته تر ټولو خوښ عمل هغه دی چې تلپاتې وي، که څه هم لږ وي.)) (۱)[1]

په یو بل ځای کې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمايي:

> ((بې له شکه د اسلام دین د آسانۍ دین دی او څوک چې په خپل ځان باندې دین سخت کړي ارومرو مغلوبېږي او بیا نه شي کولی چې په همدې ډول دوام ورکړي. نو باید په دین کې له حده تېری ونه کړئ، بلکې د بشپړتیا په لور هڅه وکړئ او غوره ثواب او اجر ترلاسه کړئ.)) (۲)[2]

[1] رواه البخاري و مسلم.

[2] رواه البخاري و النسايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیغمبر علیه السلام هغو کسانو ته لارښوونه وکړه چې په قرآن کریم لوستلو، د شپې په لمانځه، روژې نیولو او په عاجزۍ کې یې له بریده تېرې کاوه، نبي کریم علیه السلام فرمایي:

((یقیناً بدن مو پر تاسې حق لري، ښځې مو پر تاسې حق لري او مېلمانه مو پر تاسې حق لري.)) (۱)

رسول الله صلی الله علیه وسلم یو ځل هغو صحابوو ته چې په رهبانیت او د دین په کارونو کې یې له سمو او مناسبو بریدونو تېر کړی وو، وفرېل:

((بې له شکه، زه په تاسې کې له الله زیات وېرېدونکی او پر دین پوه یم، زه قیام(د شپې لمونځ) هم کوم او خوب هم کوم، روژه هم نیسم او پرېږدم یې هم او له ښځو سره نکاح هم کوم، نو هر هغه څوک چې زما له سنت څخه مخ اړوي، زما له امت څخه نه دی.)) (۲)

دا له همدې کبله ده چې اسلام انسان ته اجازه ورکوي چې د ژوند له رنګینیو او هوساینو د خپلو روا بریدونو په داخل کې خوند واخلي. همدا لامل دی چې کله پیغمبر علیه السلام د خپل یوه صحابي حنظله رض په اړه واورېدل چې له دې امله د منافقت تور پرې لګېدلی وو چې د پیغمبر علیه السلام په مخکې به یې یو څه کول او د خپلې کورنۍ په وړاندې بل څه. نو پیغمبر علیه السلام ورته وفرمایل:

((اې حنظله! که ته په هماغه حالت پاتې شې چې زما په وړاندې یې، نو پرښتې به سلام درباندې وایي، خو اې حنظله یو یو ساعت.)) (۳)

په حدیث کې له یو یو ساعت نه مراد دا دی چې یوه ګړۍ د خپل خدای او یوه ګړۍ د خپل زړه لپاره.

الأسمایي وایي چې یوه اعرابي ښځه مې ولیده چې په لاس کې یې تسپې نیولې وې، او په ورته وخت کې یې سینګار هم کاوه. نو ورته ومې ویل: ((څنګه داسې یو کار کولی شې؟)) یعنې په دې ښځې مې ګمان وکړ چې دا به له هغو ښځو وي چې الله یې هېر کړی، د ښایستوالي او زړه راښکلتیا ښځه به وي. خو د هغې ښځې ځواب ډېر لنډ او له هوښیارۍ ډک وو، ویې ویل: ((الله تعالی پر ما حق لري او زه هېڅکله هم له دې حق څخه مخ نه اړوم، او د تفریح او ساعت تېرې

---

[1] رواه البخاري.
[2] رواه البخاري.
[3] رواه مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره هم فارغ وخت راکول شوی.)) الاسمايي وايي چې د هغې له خوب څخه پوه شوم چې هغه يوه صالحه او رښتينې ښځه وه، چې يو مېږه يې درلود او د هغه لپاره يې سينګار کاوه.

هر کار خپل وخت لري:

يو غوره مسلمان بايد په دې پوه وي چې کوم کار د زړه، ژبې او د بدن د هر غړي د هوساينې له مخې له کوم وخت سره ښه سمون خوري. په بل عبارت، دی بايد د سم کار لپاره سم وخت وپېژني، ځکه دا به يې د دې جوګه کړي چې د هغه کار په ترسره کولو کې له خپل ټول وس او توان څخه کار واخلي او دغه راز د الله تعالی له مرستې او توفيق څخه به هم برخمن وي.

د دې معنا په هغې لارښوونې کې ښه څرګنده شوې چې ابو بکر رض، عمر رض ته وکړه کله چې عمر رض غوښتل چې په خلافت کې له ابو بکر رض نه مخکيوالی وکړي. ابو بکر رض ورته وويل: پوه شه اې عمره! چې د ورځې احکام به ونه منل شي که د شپې له خوا ترسره شي او پوه شه چې د شپې عبادات به قبول نه شي، که د ورځې له خوا ترسره شي.

نو دا د يوه کار په هر وخت کې د کولو وصيت نه، بلکې د يوه کار په خپل سم وخت کې د کولو ترغيب دی. له همدې کبله الله تعالی د ديني اوامرو د ترسره کولو ځينې ځانګړي وختونه غوره کړي چې بايد بابېزه تېر نه شي. د بېلګې په ډول د لمنځونو په هکله الله تعالی فرمايي:

((... بې شکه لمونځ په ټاکلو وختو کې پر مؤمنانو فرض دی...))

(النساء: ۱۰۳)

د روژې په هکله الله تعالی فرمايي:

((... نو تاسو نه چې څوك دا مياشت بيامومي، هغه دې روژه ونيسي...))

(البقرة: ۱۸۵)

د حج په اړه الله تعالی فرمايي:

((د حج څو معلومې مياشتې دي...))

(البقرة: ۱۹۷)

او د زکات په هکله الله سبحانه و تعالی فرمايي:

((...او د هغه حق ورکوئ (عشر) د فصل اخيستو په ورځ...))

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الانعام: ۱۴۱)

د زړه او ژبې اعمال هم باید په ټاکلو وختونو او سمو ځایونو کې ترسره شي.

یو هوښیار وایي چې هر کس له څلور ډوله تجربو سره په څلورو بېلا بېلو وختونو کې مخ کېږي. پر هغه د خوښۍ؛ ستونزې او کړاو؛ اطاعت او فرمابردارۍ؛ او همدا رنګه د نافرمانۍ وختونه راځي. په دې ټولو حالاتو کې پر ده د الله تعالی له خوا ځینې احکام ټاکلي دي، دا ځکه چې الله تعالی د ده خالق او پیدا کوونکی دی.

د دې خبرې څرګنداوی په دې ډول دی چې: کله چې یو څوک د اطاعت په حالت کې وي، باید له الله منندوی وي چې ده ته یې نېغه لار ښودلې. کله چې د خوښۍ په حالت کوي نو بیا هم باید له الله منته وکړي چې له خوښۍ ډک زړه یې ور په برخه کړی. خو کله چې د نافرمانۍ په حالت کې وي، نو پکار ده چې توبه وباسي او له الله بښنه وغواړي. او وروستی یې هم دا چې کله انسان له ستونزو یا کړاوونو سره مخ وي، نو باید صبر او زغم ولري.

دا څلو واړه حالتونه په عظیم کتاب قرآن کریم کې یاد شوي. د بېلګې په ډول د اطاعت او فرمابردارۍ د حالت په اړه لولو چې:

((ورته ووایه: (دا) د الله په فضل او رحمت سره دی نو په دې سره دې خوشاله وي، دا له هغه څه غوره دی چې خلك یې را غونډوي.))

(یونس: ۵۸)

د خوښۍ او سوکالۍ د حالت په اړه په یو بل آیت کې فرمایي:

((... خورئ د خپل رب له روزۍ نه او شکر یې وباسئ، دا پاکیزه ښار او هغه بښونکی رب دی.))

(سبا: ۱۵)

د نافرمانۍ د حالت اړوند الله تعالی فرمایي:

((ورته ووایه! اې زما هغو بندګانو چې پر خپلو ځانو یې ظلم کړی د الله له رحمته مه ناهیلي کېږئ، یقیناً الله ټول ګناهونه بښي بې شکه هماغه ډېر بښونکی مهربان دی.))

(الزمر: ۵۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د ستونزو او کړاوونو په تړاو فرمايي:

((او خامخا به تاسو په څه ډار، لوږه، او د مالونو، ځانونو او مېوو په څه کمښت وازمايو نو صبر کوونکو ته (د ثواب) زېری ورکړه. هغوی ته، چې کله يو مصيبت ور ورسيږی نو وايي موږ د الله يو او د هغه په لور ستنېدونکي.))

(البقرة: ١٥٥ – ١٥٦)

دغه راز نبي کريم صلى الله عليه وسلم فرمايي:

((د مؤمن حال د تعجب وړ دی. په هر حال کې ورته خير او ښېګڼه رسيږي او نه رسيږي دا خير مګر مؤمن ته. که يو څه خوښي پرې راشي، شکر پرې باسي نو دا ورته خير دی. او که څه کړاو ور رسيږي نو صبر پرې کوي او دا هم ورته خير دی.)) (١)

د غوره وختونو لټون:

يو ښه مسلمان چې تل په ښو کارونو کې له نورو وړانديتوب کوي، ورته بويه چې هغه وختونه ولټوي چې الله له ځانګړو برکتونو او فضايلو ډک کړي، لکه څرنګه چې پيغمبر عليه السلام فرمايي:

((خدای مو ځينې وختونه برکتمن کړي، نو ويې لټوئ.)) (٢)

هغسې چې الله تعالى ځينو کسانو ته په ځينو نورو ځانګړی لوړاوی او فضيلت ور په برخه کړی، ځينو نوعو ته يې ګټورتيا ورکړې او ځينې ځايونه يې برکتمن کړي، نو دا طبيعي ده چې ځينو وختونو ته يې هم فضيلت او لوړاوی ور په برخه کړی ځکه هماغه د ټولې نړۍ خالق او هستوونکی دی. هغه لوړ ذات فرمايي:

((او ستا رب چې څه غواړي هغه پيدا کوي او غوره کوي يې، ددوی څه اختيار نشته...))

(القصص: ٦٨)

---

[1] رواه مسلم.
[2] رواه الطبراني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله تعالی د شپې د وروستۍ برخې ساعتونه برکتي کړي. دا هغه وخت دی چې الله تعالی په داسې کیفیت د خپلو بندګانو لپاره د ځمکې اسمان ته را ښکته کېږي چې له شان سره یې ښایي او غږ پرې کوي:

((آیا څوک شته چې ښښنه رانه وغواړي او زه یې ګناهونه ور وبښم؟ شته څوک چې توبه وباسي او زه یې توبه قبوله کړم؟ شته څوک چې له ما غوښتنه ولري؟ شته څوک چې له ما دعا وغواړي؟ او (دا) تر رڼا کېدو پورې (دوام کوي).)) (۱)

همدا لامل دی چې سپېڅلی او رښتینی ذات الله جل جلا له فرمايي:

((بې شکه متقیان په باغونو او چینو کې دي. څه چې خپل رب یې ورکړي د هغو را اخیستونکي به وي، یقیناً هغوی له دې نه وړاندې نېکان وو. هغوی به د شپې لږ (وخت) ویده کېدل. او په سهارونو کې به یې ښښنې غوښتلې.))

(الذاریات: ۱۵ – ۱۸)

رسول صلی الله علیه وسلم فرمايي:

((هغه وخت چې الله خپل بنده ته له بل هر وخت نه زیات ور نږدې وي د شپې وروستۍ درېیمه برخه ده، نو که تاسې یو له هغو کسانو یاستئ چې په دې ګړۍ کې الله یادولی شئ، نو همداسې وکړئ.)) (۲)

الله تعالی ته تر ټولو خوښه ورځ د جمعې مبارکه ورځ ده. د جمعې ورځ د مسلمانانو اونیز اختر دی چې دوی پکې د جمعې لمونځ ترسره کوي. او په دې ورځ کې یوه ګړۍ داسې وي، که په هغې کې یو مسلمان له الله تعالی څه وغواړي، نو خامخا به یې ترلاسه کړي.

نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمايي:

((څوک چې د جمعې لمانځه ته په لومړي وخت کې ځان ور ورسوي نو داسې دی لکه یو اوښ یې چې صدقه کړی وي، او څوک چې په دوهم ساعت کې ور ورسېږي، نو داسې دی لکه غویی یې چې صدقه

---

[1] رواه احمد و مسلم.
[2] رواه الترمذي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی وي، هغه چې په درېيم ساعت کې ور ورسېږي داسې دی لکه اوزه يې چې صدقه کړې وي، هغه چې په څلورم ساعت کې ور ورسېږي نو داسې دی لکه چرګه يې چې خيرات کړې وي او بيا يوه هګۍ؛ خو کله چې امام د خطبې لپاره په منبر کښني، نو پرښتې هم د خطبې د اورېدو په پار جومات ته ننوځي.)) ([1])

او دغه راز الله تعالی ته د کال تر ټولو خوښې او نېږدې ورځې د ذوالحجې مياشتې لس ورځې دي، او په دې لسو کې تر ټولو غوره د عرفې ورځ ده. پيغمبر عليه السلام يې په دې ټکو يادونه کړې:

((الله تعالی ته له دې لسو ورځو څخه زياتې غوره او خوښې ورځې نشته. ويې ويل: اې د الله رسوله! آيا د الله په لاره کې جهاد هم نه؟ ځواب يې ورکړ: نه، د الله په لاره کې جهاد هم نه، پرته له دې چې يو سړی له خپل روح او شتمنۍ سره ووځي او په داسې حال کې بېرته راوګرځي چې له دې څخه يو هم ورسره نه وي.)) (۲)

کله چې الله ته د تر ټولو غوره مياشتو خبره راشي، نو بې له شکه چې هغه د روژې مياشت ده. دا مياشت له يوه ځانګړي مقام څخه برخمنه ده او هغه دا چې په دې مياشت کې قرآن کريم پر حضرت محمد صلی الله عليه وسلم نازل شوی او مسلمانانو ته د روژې، د شپې لمانځه او ښو کارونو د ډېرولو امر شوی. په دې توګه، روژه د نېکيو او تقوا مياشت ده. همدا لامل دی چې سلف صالحينو به په ډېرې لېوالتيا د دې مياشتې غوښتنه کوله تر څو خپلې نيمګړتياوې ورژوي او ځان له ګناهونو پاک او سپېڅلی کړي.

له عباده ابن الصامت رضي الله عنه څخه روايت دی چې پيغمبر عليه السلام يوه ورځ د روژې په مياشت کې وفرمايل:

((روژه درته د برکتونو د مياشت په توګه راغلې او الله مو په دې مياشت کې ساتنه کوي؛ نو خپل رحمتونه درباندې نازلوي، ګناهونو مو رژوي او دعاوې مو قبلوي. په دې کې مو سيالي ته ګوري او د پرښتو په وړاندې مو ستاينه کوي. نو الله ته مو تقوا او رښتينولي

[1] رواه البخاري و احمد.
[2] رواه البخاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې کړئ، ځکه بد مرغه کس هغه دی چې په دې میاشت کې یې
د الله پېرزوینه، ښښنه او لورېینه په برخه نه شي.)) (۱)

که څه هم د روژې ټوله میاشت یوه ارزښتناکه او له برکتونو ډکه میاشت ده، خو وروستۍ لس ورځې یې تر ټولو زیاتې له ارزښت او اهمیت څخه برخمنې دي او کولی شو دا ارزښت یې په لاندې دوو علتونو کې څرګند کړو:

لومړی، دا ورځې د دې برکتمنې میاشتې وروستۍ ورځې دي او هغه اعمال چې په دې ورځو کې ترسره شوي وي، زیات ارزښت او اجر لري. همدا لامل دی چې په یوې دودیزې دعا کې راځي:

((اې الله، زما د ژوند تر ټولو غوره پړاو وروستی پړاو وګرځوه؛ او تر
ټولو غوره اعمال مې وروستني اعمال وګرځوه؛ او زما تر ټولو غوره
ورځ هغه کړه چې له تا سره پکې مخ کېږم.))

دوهم، د قدر شپه یو له دې غوره وختونو څخه ده او دا هغه شپه ده چې الله تعالی پکې برکتونو نازولوي، لکه الله تعالی فرمایي:

((بې شکه موږ هغه (قرآن) د قدر په شپه نازل کړی. او ته څه پوه
کړی یې چې د قدر شپه څه ده؟ د قدر شپه له زرو میاشتو غوره ده.
په هغې کې ملایکان او روح د خپل رب په اجازه د هر (ټاکلي) کار
دپاره را کوزیږي. هغه (ټوله) سلامتیا ده، تر سهار ختلو پورې.))

(القدر: ۱-۵)

د روژې په دې لسو ورځو کې، پیغمبر علیه السلام به د شپې لمونځ کاوه او د کورنۍ غړي به یې هم پاځول چې په دې کار کې ورسره ګډون وکړي.

له روژې وروسته محرمې میاشتې راځي چې د رجب، ذوالحجې، ذوالقعدې او محرم څلور میاشتې دي. الله تعالی فرمایي:

((په حقیقت کې د الله په وړاندې د میاشتو شمېر دولس دی، د الله
په کتاب کې له هغې ورځې چې اسمانونه او ځمکه یې پیدا کړي چې

---

[1] سیوطي په خپل کتاب ((الجامع الکبیر)) کې راوړی او الطبراني ته یې راجع کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له هغو نه څلور حرامې دي، همدا سم دين دی، نو په دغو کې پر
خپلو ځانو ظلم مه کوئ...))

(التوبة: ٣٦)

د مسلمان د ورځني ژوند مهالوېش:

د الله تعالی د رحمتونو د ترلاسي په موخه چې کله يو مسلمان خپل ورځنی ژوند برابروي، نو بايد د اسلام له اصولو سره يې سم برابر کړي.

د دې اصولو له مخې، يو مسلمان بايد د شپې وختي ويده او سهار وختي راپاڅېږي. هغه ته بويه چې سهار وخته او يا مخکې له دې چې لمر را وخېژي، خپله ورځ پيل کړي، ځکه وختي پاڅېدل به يې پر يوه داسې سپېڅلي سهار ونازوي چې سوچه او پاک وي او د هغه نافرمانه په تنفس به نه وي چټل شوی چې ناوخته پاڅېږي. پيغمبر عليه السلام فرمايي:

((اې الله، زما د امت سهارونه له برکتونه او رحمتونو ډک کړه.)) (١)

يو له تر ټولو لويو بدمرغيو چې نن ورځ مسلمانان پکې اخته دي، دا ده چې د شپې تر ډېرو وينې وي او سهار بيا ناوخته پاڅېږي، او په دې ډول د سهار لمونځ ترې تېر وي. له سلف صالحينو څخه يو تن فرمايي: ((زه حيرانه يم چې دا څنګه امکان لري چې يو څوک دې د سهار لمونځ د لمر له راختو وروسته وکړي او بيا دې هم الله تعالی خپل نعمتونه پرې ولوروي.))

له ابو هريرة رضي الله عنه روايت دی چې نبي کريم ص وفرمايل:

((کله چې له تاسې يو تن ويده کېږي، نو شيطان يې د سر په شاتنۍ برخه کې درې غوټې ور اچوي او د هرې غوټې له ټړلو سره وايي: په وړاندې دې اوږده شپه پرته ده، نو کرار ويده اوسه. خو که دا کس پاڅېږي او الله ياد کړي، نو يوه غوټه به يې خلاصه شي؛ که اودس هم وکړي، يوه بله غوټه يې پرانيستل شي؛ او که لمونځ هم وکړي نو درې واړه غوټې يې پرانيستل شي، نو دی به فعاله او زړه به يې خوشاله

---

[1] رواه احمد و غيرهم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، او که داسې ونه کړي نو زړه به يې له خفګانه ډک او د ناړامۍ احساس به کوي.)) (۱)

ځومره لوی توپير دی د هغه مسلمان چې د شيطان د غوټو په پرانيستلو بريالی کېږي او هغه مسلمان تر منځ چې د شيطان تر اغېز لاندې ويده پاتې وي. نو لومړی يې د الله په يادولو او د لمانځه په ترسره کولو خپله ورځ په فعاله توګه پيلوي، وريسې د ژوند ډګر ته په بدني او روحي ډول فعال او روغ ور وځي. خو وروستی يې همداسې ويده پاتې کېږي او کله چې را پاڅېږي نو خپل ځان او همدا رنګه خپل روح درونډ احساسوي او د خوب او تنبلۍ دا احساس ټوله ورځ ورسره مل وي.

دې ټکي ته په پام، مسلمان بايد سهار وختي پاڅېږي، لمونځ ترسره کړي او بيا هغه دعاوې ولولي چې پيغمبر عليه السلام يې د سهارنيو دعاګانو په توګه ښوونه کړې، چې ځينې يې دا دي:

((د الله تعالی په واکمنۍ کې سهار را پاڅېدلو. ټولې ستاينې الله لره دي، شريک نه لري. پرته له هغه بل خدای نشته او هماغه ته مو ورستنېدل دي.))

((اې الله! هر هغه نعمت چې زه او ستا بل هر مخلوق ورسره پاڅېدلی دی ستا له خوا دی. تا لره شريک نشته، ټولې ستاينې تا لره دي.))

((اې الله! زه ستا له پېرزوينو، روغتيا او پناه سره را پاڅېدم، نو په دنيا او آخرت دواړو کې دې خپلې پېرزوينې، روغتيا او پناه راباندې بشپړ کړه.))

له دې وروسته مسلمان له خپل وخت او د خپل ايمان، باور او تقوا له کچې سره سم د قرآن کريم تلاوت کوي. الله (جل جلا له) فرمايي:

((دا يو برکتي کتاب دی – تا ته مو د دې دپاره نازل کړی چې خلك يې په آيتونو ښه سوچ وکړي او عقلمند څه درس ترې واخلي.))

(ص: ۲۹)

---

[۱] رواه البخاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وريسي مسلمان سهارنۍ خوري او د رزق په لټون پسې وځي. که شتمن وي يا بې وزلی، پکار ده چې په هر حال کې ځانته يو کار ولټوي، که څه هم د هغه شتمنۍ هر څو ډېره وي. دا په دې معنا ده چې مسلمان بايد په هر حال کې کار وکړي، هغه که د پيسو ګټلو وي او که د خپلې دارايي او شتمنۍ ساتنه.

همدا په اسلام کې د سود د حراموالي لامل او دليل دی، ځکه سودي سيستم د اسلام له لارښوونو سره په ټکر کې دی. اسلام يو انسان سخت کار، پيسو ګټلو او د موخيز ژوند په لور هڅوي. د دې پرعکس، سود انسان په کور بې کاره کېناستو ته هڅوي، چې هېڅ کار هم نه کوي او کوم خطر هم ور پېښ نه وي، خو بيا هم د هغه څه يوه سلنه لاسته ورځي چې په پور يې ورکړي وي. نو، پر انسان لازم دي چې کار وکړي او ځمکه شېرازه کړي، هسې چې په قرآن کريم کې راغلي:

((... هماغه تاسو له ځمکې را پيدا او پکې آباد يې کړئ...))

(هود: ٦١)

نو په دې توګه انسان دا زدکړه کوي چې د يو څه په بدل کې بايد يو څه له لاسه ورکړي او هغه څه چې دی مصرفوي، د هغه د توليد لپاره زيار وباسي. هغه ته بويه چې بابېزه ژوند ونه کړي، تر دې که د الله تعالی عبادت ته د ځان وقف کولو ادعا هم ولري؛ ځکه په اسلام کې هېڅ ډول رهبانيت (يا له نړۍ انزوا) نشته.

عبدالله ابن زبير رض فرمايي چې په نړۍ کې بې موخې او عبث اوسېدل تر ټولو ناوړه کار دی. المناوي په دې خبرې تبصره کوي او وايي: که چېرته يو انسان د خپل ديني لوړاوي په موخه بې معنا ژوند تېروي، نو د شيطان تر ټولو اسانه ښکار همدی وي. او که د يو چا خلکو ته هېڅ ګټه هم نه رسېږي، نو دی به د هغوی په اوږو يو اضافي پېټی وي.

له همدې امله هر کله به چې عمر رض د ښې بڼې او څېرې څښتن وليد، نو ترې وبه يې پوښتل: آيا کومه دنده لرې؟ که به يې ځواب ((نه)) وو، نو سزا به يې ورکوله. پر دې سربېره يوه نېک انسان، يو صوفي چې هېڅ دنده نه لري، له هغه کونګ سره پرتله کړی چې په دښتو او بيابانونو کې اوسېږي او هېچا ته يې هم ګټه نه رسېږي.

د دې تيورۍ له مخې مسلمان بايد پوه وي چې د خپلو دنيوي کارونو د ترسراوي له لارې له د الله تعالی په نزد هم خپله دنده او وجيبه ترسره کوي او د الله په عبادت کې لګيا دی. او دا تر هغه وخته دوام کوي تر څو چې د ده کار روا او حلال وي او تر څو چې هېڅ لوری يې هم د الله له ياده نه وباسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې ترڅنګ، هر مسلمان باید د خپلو کارونو په ترسره کولو کې د کمال تر بریده هڅه وکړي، ځکه پیغمبر علیه السلام فرمایي:

((یقیناً الله تعالی امر کړی چې هر کار باید په غوره ډول ترسره شي.)) (۱)

((یقیناً الله خوښوي چې که له تاسې څخه یو چاته کوم کار ور له غاړې وي، نو په غوره ډول یې ترسره کړي.)) (۲)

د یوه مسلمان له ورځنیو دندو چې پکار ده هېر یې نه کړي او له سترګو یې ونه غورځوي، هغه د ټولنې په وړاندې د ده مسؤلیت دی. دا په دې معنا چې مسلمان باید د ټولنې له غړو سره د هغوی د کارونو په سمون او د هغوی د اړتیاوو په پوره کولو کې مرسته او ملاتړ وکړي او د دې اجر به د هغه چا له اجر سره برابر وي چې لمونځ کوي او یا صدقه و خیرات ورکوي.

نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایي:

((هر مسلمان باید صدقه ورکړي. ویې پوښتل: اې د الله رسوله! که هېڅ شی هم ورسره نه وي؟ پیغمبر علیه السلام ځواب ورکړ: کولی شي په خپل لاس کار وکړي، نو چې ګټه یې وکړه بیا دې صدقه ورکړي. ویې ویل: که د کار کولو وړتیا ونه لري او یا یې نه کوي؟ ویې فرمایل: کولی شي له یوه اړمن سره مرسته وکړي. ویې پوښتل: که چېرته دا کار هم ونه کړي. نبي کریم صلی الله علیه وسلم ځواب ورکړ: نو بیا دې په ټولنیزو چارو کې ګډون وکړي. ویې پوښتل: که داسې هم ونه کړي؟ ویې فرمایل: نو بیا دې خپل ځان له ناروا کړنو لرې وساتي، ځکه دا هم صدقه ده.)) (۳)

نو دا ډول صدقه یا ټولنیزه دنده د هر مسلمان ورځنۍ وجیبه ده او له دې هم ور هاخوا پر ده د خپل بدن د هر غړي حق دی. نو په دې ډول به یو مسلمان د خپلو شاوخوا خلکو لپاره د امن، ارامتیا او ښه والي یوه بهانده چینه وي، رسول صلی الله علیه وسلم فرمایي:

---

[1] رواه مسلم.

[2] رواه البیهقي و غیرهم.

[3] رواه البخاري و مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((د يوه مسلمان د بدن هر غړی باید هره ورځ چې لمر راخېژي، صدقه وباسي: د دوو کسانو تر منځ په عدل او نیاو پرېکړه صدقه ده؛ له یو چا سره غره ته په ختو او د هغه د سامان په خېژولو کې مرسته کول صدقه ده؛ ښه خبره صدقه ده؛ هر ګام چې د لمانځه په لور پورته کېږي، صدقه ده؛ او له لارې څخه د زیانمن شي لرې کول هم یوه صدقه ده.)) (۱)

دا چې الله تعالی انسان په بشپړ او غوره شکل خلق کړی، نو پکار ده چې انسان د خپل بدن هر غړی، بند او هډوکی د الله تعالی په خدمت او د هغه د بندګانو په ګټه وکاروي، او په دې ډول د هغه شکر پر ځای کړي.

کله چې د ماسپښین د لمانځه وخت شي، مسلمان د الله د بلنې په لور بیړه کوي او د مسلمانانو په ټولګي کې د لمانځه لپاره تلوار کوي. د لمانځه هغسې چې الله تعالی یې امر کړی، په خپل وخت ترسره کول فرض دي او په جمعه لمونځ کول غوره او اړین کار دی. نبي کریم صلی الله علیه وسلم نږدې وو چې د یو ډله خلکو کورونو ته ور واچوي ځکه هغوی به د جمعي له لمانځه ګوښه والی کاوه.

همدا لامل دی چې الله تعالی د جمعي لمانځه ته د یوازیتوب پر لمانځه اوه ویشت درجې فضیلت او لوړاوی ورکړی.

له دې وروسته، انسان د غرمې ډوډۍ خوري، په داسې ډول چې د خپلو کارونو د کولو وړتیا ور وبښي او بسنه ورته وکړي، لکه الله تعالی چې فرمايي:

((اې د آدم اولادې! د هر عبادت په وخت کې مو خپل د ښکلا لباس واخلئ او خورئ، څښئ خو اسراف مه کوئ، بې شکه هغه (الله) اسرافیان نه خوښوي. ورته وایه: د الله هغه (د) ښکلا (سامان) چا حرامه کړې چې خپلو بندګانو ته یې را ایستلې او د روزي هغه پاکیزه شیان؟ ورته وایه: هغه خو په دنیايي ژوند کې هم (اصلاً) د مؤمنانو لپاره دي او د قیامت په ورځ خو به یوازې د دوی لپاره وي، په همدې توګه موږ هغو خلکو ته خپل آیتونه څرګند بیانوو چې پوهیږي.))

(الأعراف: ۳۱-۳۲)

---

۱ رواه البخاري و مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تودو هېوادونو کې په ځانګړې ډول په اوړي کې ځینې خلک د ماسپښین له خوا یوه سترګه خوب کوي تر څو د شپې د لمانځه جوګه وګرځي او سهار د وخته پاڅېدو وړتیا ولري. الله تعالی په لاندې آیت کې ورته نغوته کړې:

((... غرمه مهال چې کله تاسې جامې باسئ...))

(النور: ۵۸)

کله چې مسلمان د مازدیګر اذان واوري، نو باید پاڅېږي او که په دنده کې وي، نو د لمانځه لپاره خپل کار پرېږدي. په بل عبارت، دی باید تر هغه وخته پورې له هر څه ځان لرې وساتي، تر څو یې چې لمونځ نه وي کړی. د یوه غوره مؤمن دا صفت په لاندې آیت کې بیان شوی:

((داسې نران چې سوداګري او خرڅلاو یې د الله له یاده، د لمانځه له ترسره کولو او زکات ورکولو څخه نه غافلوي هغوی له یوې داسې ورځې ډارېږي چې زړونه او سترګې پکې اوړي را اوړي.))

(النور: ۳۷)

له یوه مسلمان سره نه ښایي چې خپل لمونځ د لمر تر لوېدو پورې وځنډوي، ځکه دا د منافقینو ځانګړنه وه. نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایي:

((منافق همداسې لمونځ کوي، منافق همداسې لمونځ کوي، منافق همداسې لمونځ کوي؛ د لمر لوېدو ته ګوري چې کله د شیطان د دوو ښکرونو منځ ته ورسېږي، نو هله منافق پاڅېږي او ژر ژر د (مازدیګر) څلور رکعته لمونځ وکړي، او خدای ډېر کم یادوي.)) (۱)

او کله چې لمر ولوېږي نو مسلمان د ماښام د لمانځه لپاره ودرېږي، دا ځکه چې د دې لمانځه وخت ډېر لنډ دی. کله چې د لمانځه فرایض او سنتونه ترسره کړي، نو بیا د ماښام ځینې دعاوې لولي، لکه:

((اې الله! ستا شپه را روانه ده، ستا ورځ تلونکې ده او ستا بندګان له تا دعاوې غواړي، نو ما ته ښښنه وکړې.))

پردې سربېره، د پورته یادو دعاګانو تر څنګ چې د سهار له خوا لوستل کېږي، نورې دعاوې هم شته، خو یوازې د سهار کلمه یې باید د ماښام په کلمې واړول شي.

---

[۱] رواه مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وريسې مسلمان د شپې ډوډۍ خوري او له هغه وروسته د ماخوستن لمونځ او سنتونه کوي او بيا له ويده کېدو مخکې د خپلوانو، ملګرو او انډيوالانو د ليدو يا ورسره د مخه ښه کولو اړوند فريضه پر ځای کوي.

نه يوازې دا، بلکې مسلمان بايد هره ورځ يو څه وخت مطالعې ته هم ورکړي. په دې معنا چې دی بايد داسې علم هم ترلاسه کړي چې په دين او دنيا کې ورته ګټور وي. الله تعالی خپل پيغمبر ته امر کړی:

((... او (دا) وايه چې زما ربه! زما علم نور هم زيات کړې.))

(طـــه: ۱۱۴)

يو عالم وايي: ((ته راته ووايه چې څه شی مطالعه کوې، زه به درته ووايم چې ته څوک يې!))

په دې کې هېڅ ستونزه نشته چې مسلمان وخت په وخت د روا بريدونو دننه او له يوه شرط سره سم تفريح او لوبې وکړي او هغه شرط دا دی چې دا ساعت تېری به يې د خپل رښتيني پيغام په عملي کولو کومه اغېزه نه کوي. يعنې دی کولی شي چې د الله تعالی د حقونو له تر پښو لاندې کولو پرته لوبې او تفريح وکړي څکه بدن يې حق لري چې استراحت وکړي، کورنۍ يې پرې حق لري چې ساتنه يې وکړي او دنده يې پرې حق لري چې سر ته يې ورسوي. دی بايد د خپلو حقونو او دندو تر منځ انډول رامنځته کړي، لکه الله تعالی يې چې امر کړی:

((چې تاسې په تله کې تېری ونه کړئ. او په انصاف سره سم تول کوئ او تله مه کموئ.))

(الرحمن: ۸ – ۹)

هره ورځ مسلمان ته ښايي چې د الله تعالی هغه حقونه چې دی يې په وړاندې مسؤليت لري، له ياده ونه باسي، له پامه يې ونه غورځوي او يا ترې مخ وا نهړوي. الله تعالی فرمايي:

((او (يوازې) الله ولمانځئ او هېڅ شی مه ورسره شريکوئ، مور و پلار سره ښېګڼه کوئ خپلوانو سره، يتيمانو، مسکينانو، خپلوان ګاونډي، پردي ګاونډي، د څنګ ملګري، مسافر او له هغو سره چې ستاسو په واك کې وي...))

(النساء: ۳٦)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو، تر ټولو لومړنی او اساسي حق د ستر خالق، یوازیني مالک او هستوونکي ذات الله تعالی دی:

((او په تاسې چې کومه لورېینه (نعمت) ده هم د الله له لوري ده...))

(النحل: ۵۳)

د همدې لپاره، مسلمان باید د الله تبارک و تعالی حقونه له پامه ونه غورځوي.

د الله تعالی تر ټولو ځرګند او ستر ورځنی حق لمونځ دی او په دې کې خشوع او عاجزي کول یې د مؤمنانو تر ټولو لومړنۍ ځانګړنه بللې، الله جل جلا له فرمایې:

((هغوی چې په خپل لمانځه کې عاجزي کونکي دي.))

(المؤمنون: ۲)

هغه تبارک و تعالی په دې ځانګړنو کې د لمانځه پر ساتنې په سختۍ ټینګار کړی، الله جل جلا له فرمایې:

((او هغوی چې (تل) د خپلو لمنځونو ساتنه کوي.))

(المؤمنون: ۹)

او هغه چې د لمانځه ټاکلي وختونه تېروي او له لاسه یې وځي، هغوی وېروي، الله تعالی فرمایې:

((نو د (داسې) لمونځ کونکو دپاره تباهي ده. کوم چې له خپلو لمنځونو غافلان دي.))

(الماعون: ۴ – ۵)

دوهم حق د مور او پلار دی، ځکه چې له هغوی سره له مهربانۍ او درناوي ډک چلند کول په سیده ډول له توحید سره اړیکه لري، لکه څنګه چې یې قرآن کریم بیانوي. په دې برخه کې مور ته ځانګړې پاملرنه شوې، دا په دې چې مور د یوه ماشوم لپاره له پلار څخه زیاتې ستونزې ګالي او ډېره ساتنه او پاملرنه یې کوي. قرآن کریم فرمایې:

((... مور یې په (ډېر) کړاو سره په ګېډه کې ګرځولی او په کړاو سره یې زېږولی، او په ګېډه کېدل او له تې بېلېدل یې (ټول) دېرش میاشتې دي...))

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الاحقاف: ۱۵)

همدا لامل دی چې اسلام یوازې یوه ورځ ځانګړې کول نه مني چې خلک یې ((د مور ورځ)) بولي او د مور درناوی پکې کوي، ځکه اسلام غواړي چې د مور د ژوند هره ورځ د نمانځنې او درناوي ورځ وګرځوي.

له دې وروسته د خپلوانو لکه وروڼو، خویندو، ماماګانو، ترونو، د تره زامنو او نورو خپلوانو حق راځي. ورپسې د یتیمانو، بې وزلو، مسکینانو، سوالګرو حق دی او بیا د ګاونډیو او ملګرو حقونه دي.

په پای کې د هغه چا حق دی چې ښی لاس پرې واکمن دی یعنې انسان ته د هغه څه حقونه هم ور له غاړې دي چې په واک کې یې دي. د بېلګې په ډول د مریيتوب په عصر کې پر بادار له خپل مریي سره د روغ چلند حق وو. خو اوس، پر ده لازم دي چې له خپلو څارویو، ماشینونو او خپلې دارایي سره سم او روغ چلند وکړي. باید ساتنه یې وکړي او ضایع یې نه کړي، ځکه الله تعالی داسې نعمتونه ورکړي چې د قیامت په ورځ به یې په اړه پوښتل کېږي.

د ورځې په پای کې، که چېرته مسلمان غواړي چې ویده شي، نو غوره دا ده چې اودس وکړي، لمونځ وکړي او ورپسې د خوب ځای ته لاړ شي، په ښي اړخ پرېوځي او د پیغمبر علیه السلام دا دعا ولولي:

> **((اې الله! ستا په نوم پرېوځم او ستا په نوم به را پاڅېږم. که ته رانه (د خوب په حالت کې) روح واخلې نو ښښنه ورته وکړه؛ او که یې (له خوب وروسته) بېرته را واستوې، ساتنه یې وکړه هغسې لکه د خپلو نېکو بندګانو ساتنه چې کوې.))**

د همدې لپاره مسلمان باید زده کړي چې د ورځې په هره برخه کې کومو اعمالو او ویناوو ته اړتیا لري. دا معلومات د علماوو له خوا په لیکل شوو کتابونو کې موندلی شو، چې ځینې کتابونه یې په لاندې ډول دي:

۱- اعمال الیوم والیله – النسایي.

۲- الاذکار – النووي.

۳- الکلمة الطیب – ابن تیمیة.

۴- الوابل الصیب – ابن القیم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- الحسن الحاسن – ابن الجزري.

۶- تحفة الذاکرین – الشوکاني.

۷- الاذکار – امام حسن البنا. (۱)

[۱] زموږ د معلوماتو له مخې تر اوسه پورې یوازې الماثورات او الاذکار انګلیسي ژبې ته ژباړل شوي. (اېډیټ کوونکی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۴)

د انسان وخت – د پرون، نن او سبا تر منځ

د انسان وخت په دريو برخو وېشل کېدی شي: پرون، نن او سبا؛ يا تېر، اوس او راتلونکی.

له وخت سره د چلند له مخې خلک په بېلا بېلو ډلو وېشلی شو چې له بې ګټې وخت تېروونکو نيولې د وخت په اړه تر بې پامۍ او بې پروايۍ کوونکو پورې خلک پکې رانغاړي. داسې خلک شته چې له تېر مهال سره مينه لري، داسې خلک چې په اوسمهال پورې نښتي او داسې خلک چې ځان يې له حده زيات راتلونکي ته وقف کړی.

خو، داسې خلک هم شته چې اعتدال يې غوره کړی او په دې پوهېږي چې د وخت له ټولو پړاوونو سره څنګه عاقلانه او متوازن چلند وکړي.

په تېرمهال پورې تړلي خلک:

داسې خلک شته چې پرته له تېرې ورځې څخه بل هېڅ شی هم نه پېژني. دوی يوازې په تېر مهال کې ژوند کوي او د بل هېڅ څه په هکله هم احساس يا اندېښنه نه لري. داسې خلک يا په خپل تېر مهال پسې لېوني وي او په خيالي نړۍ کې ژوند کوي، يا د خپل ملت يا کورنۍ په تېر وخت مېين او د هغو لېونيانو په څېر وي چې د تېرو وختونو په رنګينيو کې ژوند کوي. د دې ډلې خلک دا ډول بېلا بېل انځورونه لري:

الف: لومړی انځور د هغو خلکو دی چې په خپلو لاسته راوړنو وياړ او لويي کوي. دوی په بشپړ ډول په تېر کې ورک وي او د هېڅ داسې کار هڅه نه کوي چې د دوی د تېر او اوسمهال تر منځ د يوه پل په توګه کار ترې واخيستل شي. دوی هر وخت د هغه څه په هکله خبرې کوي چې پخوا وو او يا هغه څه چې د دوی پخوانيو نسلونو ترسره کړي. دوی د نورو په تاريخ کې ژوند کوي او د خپلو کارنامو او لاسته راوړنو هډو تاريخ نه لري چې په اړه يې خبرې وکړي.

د خپل تېرمهال برم او پرتم او د خپلو تېرو نسلونو سترې لاسته راوړنې بې له شکه چې د ستايلو وړ دي، خو يوازې تر هغه وخته چې د هغوی پيل کړی کار مو د پرمختګ جوګه کړي او د هغوی د ښو کارونو متابعت وکړو. خو که خبره يوازې د تېرمهال په ستاينه کې تر بوللو پاتې شي، نو بيا به مو ارومرو يو ولاړ چلند خپل کړی وي چې د ملتونو او قومونو په وده او پرمختګ کې هېڅ ډول زياتوالی هم نه رامنځته کوي. او که ډول ولاړ چلند خپل کړي نو معنا به يې له دې پرته بل څه نه وي چې وراسته شوي هډوکي ګټور وي، ځکه يو وخت په ژونديو جسدونو کې وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: دوهم انځور د هغو خلکو دی چې په ورپاتې میراث تکیه کوي، بې له دې چې سم او ناسم یې وګوري او یا یې جدي او خندنی اړخ وسنجوي. داسې خلک تېر مهال له اوس نه په هر حال غوره ګڼي ځکه د دوی د لیدلوري له مخې، له تېر مهال ښه داسې څه نه دې ور پاتې چې دوی پرې اوسمهال ویاړ وکړي. په دې حالت کې، دا مهمه ده چې لومړی میراث یا ترکه وپېژنو او بیا یې تجزیه وکړو.

ځیني خلک قرآن کریم او د نبي کریم صلی الله علیه وسلم سنت هم د همدې ترکې یا میراث برخه بولي. بې له شکه چې همداسې ده، کله چې د ترکې دا برخه هغو مسلمانانو ته ور ورسېږي چې پوهه یې لري نو له دې پرته بله هېڅ لاره نه ور پاتېږي چې عمل پرې وکړي.

الله تعالی فرمایي:

> ((او (ګورئ) کله چې الله او د هغه رسول د څه کار فیصله وکړي نو
> بیا هېڅ مؤمن او مومنې لره دا نشته چې بیا به یې (هم) د خپل کار
> څه واك وي ...))

(الاحزاب: ٣٦)

نو کله چې د میراث سپېڅلی اړخ موخه وي، نو بیا هېڅ ډول شک او شبهات باید شتون ونه لري. خو تر کومه چې د میراث انساني لوری دی، نو پکار ده چې دا برخه یې لومړی چاڼ شي او بیا پرېکړه وشي چې څه ترې واخیستل او کومه برخه یې پرېښودل شي. د بېلګې په ډول، ښایي په دې میراث کې له داسې سیمه ییزو ارزښتونو سره مخ شو چې په بل ځای کې رغښت ونه شي کړی، او ښایي داسې یو څه پکې بیامومو چې د یوه ځانګړي عصر استازولي وکوي او په بل عصر کې ترې ګټه نه شي اخیستل کېدی.

همدا لامل دی چې د ستونزې د هواري په موخه، هر هغه څه چې د تېر وخت استازیتوب کوي او اوس هم موجود وي باید اوړه په اوړه مخکې لاړ شي.

ج: دریېیم انځور د هغو خلکو دی چې په تېر مهال پورې کلک نښتي او د هر څه متابعت کوي، او په دې پوخ باور لري چې هېڅ ډول کوږوالی او تېروتنه پکې نشته. داسې خلک چې په خپلو تېرو نسلونو پورې تړلي وي، له بده مرغه ټول ژوند د لارویو او تقلید کوونکو په څېر تېروي او هېڅکله هم د نوښت او نوي فکر هڅه نه کوي. د دې حالت په هکله قرآن کریم فرمایي:

> ((او کله چې ورته وویل شي: د هغه څه متابعت وکړئ چې الله را
> نازل کړی، نو دوی وایي: نه! بلکې هغه به منو چې پلار نیکه مو ور

(c) ketabton.com: The Digital Library

باندې موندلي، که څه هم پلرونه يې په هېڅ شي نه پوهېدل او نه يې
لار موندلې وه.))

(البقرة: ۱۷۰)

دا ډول فکر د الله تعالی د پيغمبرانو په لاره کې د خنډ په توګه ودرېدلی. د مثال په توګه، د قرآن کريم هغه آيت چې کله د هود عليه السلام قوم خپل پيغمبر ته وويل:

((آيا د همدې لپاره راته راغلی يې چې يوازې الله ولمانځو او هغه
پرېږدو چې زموږ پلرونو لمانځل...))

(الاعراف: ۷۰)

د ثمود قوم صالح عليه السلام ته وويل:

((ويلي اې صالحه! تا ته په موږ کې له دې ړومبی هيلې کېدې، آيا له
دې مو ايساروې چې هغه څه ولمانځو کوم چې زموږ پلرونو به
لمنځلو...))

(هود: ٦٢)

ابراهيم عليه السلام هم خپل قوم ته وويل:

((کله چې هغه خپل پلار او قوم ته وويل: دا بتان څه شی دي چې
تاسو يې عبادت ته ټينـګ ولاړ ياست؟ هغوی وويل: موږ خپل پلرونه
د دغو په لمانځنه موندلي دي.))

(الانبياء: ۵۲ – ۵۳)

او په قرآن کريم کې هغه آيت دی چې کله د شعيب عليه السلام قوم ترې وپوښتل:

((... آيا لمونځ دې امر درته کوي چې موږ هغه څه پرېږدو چې پلرونو
مو لمنځلو؟...))

(هود: ۸۷)

سپېڅلی قرآن کريم د خلکو دا چلند په دې ډول بيانوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((او په همدې توګه موږ چې له تا ړومبی په کوم کلي کې څوك وېرونکی لېږلی نو ها سوکاله خلکو به يې خامخا ويل چې موږ خپل پلرونه په يوه لاره موندلي او يقيناً موږ د هغوی پر پلونو روان يو.))

(الزخرف: ۲۳)

قرآن کريم دا نه مني چې څوک د فکر کولو داسې ناوړه لار خپله کړي او يا په پټو سترګو د هغه څه پلويان شي چې په ميراث ور رسېدلي وي، فرمايي:

((... که څه هم پلرونه يې په هېڅ شی نه پوهېدل او نه يې لار موندلې وه.))

(البقرة: ۱۷۰)

((... ايا که څه هم پلرونه يې نه په څه پوهېدل او نه يې سمه لار موندلې وه.))

(المائدة: ۱۰۴)

((نبي (ع) وويل: آيا که څه هم ما تر هغه غوره لارښوونکی شی درته راوړی وي کوم چې تاسو خپل پلرونه پرې موندلي؟...))

(الزخرف: ۲۴)

۵: وروستی انځور د هغو خلکو دی چې په تېر مهال کې اوسېږي، په هغه څه پسې وير او ژړا کوي چې له لاسه يې وتلي، د خپګان او پښېمانتيا چيغې وهي او ټوله ورځ د پوچو او بې معنا هيلو او ارمانونو مانۍ ودانوي. د فکر او احساس دا ډول د دوی ژوند له بدمرغۍ او خپګان څخه ور ډکوي او د دې لامل ګرځي چې بې ګټې، بابېزه او له انديښنو ډک ژوند ولري. همدارنګه دا چلند يې له فعاليته غورځوي او له همدې امله ويل کېږي چې په تېر مهال کې اوسېدل د وخت د بې ځايه تېرولو په معنا ده.

دا د حيرانتيا وړ نه ده چې قرآن کريم او سنت دا ډول چلند او سلوک غندلی، الله تعالی فرمايي:

((اې مؤمنانو د هغو په شان مه کېږئ چې کافر شوي او د خپلو ورونړو په هکله چې په ځمکه کې به په سفر وتلي او يا به غزا کونکي وو نو ويل به يې: که چېرې دوی موږ سره وای نه به مړه شوي او نه وژل شوي وو، تر څو الله دا خبره د دوی په زړونو کې د يو افسوس په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول واچوي حال دا چې الله ژوندي کول او مړه کول کوي او الله په هغو کارو چې تاسو يې کوئ ډېر ښه ليدونکی دی.))

(آل عمران: ۱۵٦)

نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايـي:

((پياوړی مؤمن له کمزوري مؤمن څخه الله ته ډېر نږدې او ګران دی، خو په دواړو کې ښېګنه ده. هغه څه چې ګټه در رسوي په لېوالتيا يې وکړئ، له الله مرسته وغواړئ او تنبلي او ناړامي مه کوئ. داسې مه وايئ که مې يوازې داسې او داسې کړي وی، نو بيا به داسې او داسې نه وی شوي، بلکې ووايئ: الله راته خوښ کړي وو او ويې کړل څه يې چې غوښتل، ځکه د ((که)) کلمه د شيطان له خوا ده.)) (۱)

نو په تقدير ايمان لرل، يو انسان د ((که)) او ((کاشکې)) د منفي او ناسمو باورونو له لومې خلاصوي او د خپل راتلونکي د ښه کولو لپاره د انسان په هڅونه او تشويق کې د يوه مثبت او اغېزمن فکتور په توګه رول ترسروي.

له راتلونکي سره له حده زياته مينه:

د پورته يادو خلکو پرعکس چې له تېر سره له اړتيا زيات تړلي وي، يوه بله ډله هم شته چې خپل ژوند يې له حده زيات راتلونکي ته ځانګړی کړی وي. دې خلکو له خپل تاريخ، د خپل قوم له تاريخ او د انسانيت له تاريخ څخه په بشپړ ډول مخ اړولی او هر ډول ديني او کلتوري ميراث ته په ټيټه سترګه ګوري. دوی دا کار بې له دې چې د تېر مهال د ګټو اړخونو تر منځ د ښه او بد يا زيانمن او ګټور توپير او تمييز وکړي، ترسره کوي.

دا خلک په دې باور وي چې د هغو نېکو اسلافو په اړه فکر کول چې ډېر مخکې يې له نړۍ څخه سترګې پټې کړې، بې ګټې کار دی او له همدې کبله دوی خپل ټول پام د ځوانۍ، ماشومتوب او تر دې چې د مور په نس کې شته راتلونکو نسلونو ته اړولی وي.

دوی وايي چې زموږ سترګې موږ ته د وړاندې ليدو لپاره راکول شوې، نه شا ته د کتو په پار. دوی تېر مهال ته د داسې خنډ په سترګه ګوري چې د دوی د موخو په لور د پرمختګ په لار کې

---

[1] رواه مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شتون لري. ښايي د دوی دا خبره هغه مهال رښتیا وي چې کله د هغو خلکو په اړه وشي چې له خلکو غواړي چې د تل لپاره په تېر مهال کې بندیان شي، بې له دې چې خپلو اوسنیو او راتلونکو دندو او مسؤلیتونو ته پام او توجه ولري. خو دا باور هغه مهال ناسم ښېږي چې کله د داسې خلکو په اړه کېږي چې د خپل تېر مهال هر څه له یاده وباسي، له خپل میراث څخه مخ اړوي او تاریخ له خپلو ټولو لارښوونو او عبرتونو سره تر خاورو لاندې ښخوي. په همدې تړاو الله تعالی فرمایي:

((آیا نو دوی په ځمکه کې نه دي ګرځېدلي چې بیا یې زړونه داسې وي چې پوهېدلی ورباندې، یا غوږونه داسې چې اورېدلی یې ورباندې نو خبره دا ده چې سترګې نه ړندېږي، خو هغه زړونه ړندېږي چې په سینو کې دي.))

(الحج: ۴٦)

د راتلونکي په هکله منفي لیدلوری – ناهیلي او بدبیني:

ځیني خلک راتلونکي ته له تورو عینکو ګوري او د راتلونکي اړوند منفي او له بدبینۍ ډک فکر لري. دا خلک ناهیلي او زړه ماتي وي، دا ځکه چې په سبا ورځ یې خپل باور له لاسه ورکړی وي او د بریا ټولې هیلې یې رژېدلې وي. د دوی په ارواوو کې دې باور په بشپړ ډول ریښې کړې وي چې ژوند یوه توره شپه ده او هېڅکله به هم لمر پکې څرک ونه وهي.

بې له شکه چې دا ډول لیدلوری پخپله د انسان او د هغه د ټولنې لپاره ویجاړوونکی او ورانوونکی لیدلوری دی. دا ځکه چې کله د یو چا ژوند د هیلو له ډیوې او وړانګو څخه بې برخې شي، نو بیا د داسې انسان ژوند د ستنې د سوري په څېر تنګ، خوړونکی او ځوروونکی شي. او که چېرته یوه ټولنه بې هیلې ژوند کوي، نو ژوند به یې ستومانه، بې روحه او مړژواندی وي، دا ځکه چې همدا هیله ده چې یو چا ته د ودانولو، جوړولو او د علم د پرمختګ ځواک وربښي.

دین، تاریخ او حقیقت ټول همدا ورته درس را کوي او هغه دا چې: ژوند له ناهیلۍ سره بې معنا دی، ناهیلي له ژوند سره بې معنا ده، اسانتیا له کړاو وروسته راځي، له شپې وروسته ارومرو سهار راځي او وروستی یې دا چې هېڅ شی هم تل په یو حالت نه پاتې کېږي.

الله تعالی فرمایي:

((... حقیقت دا دی چې د هغه له رحمته پرته له کافرانو بل څوك نه ناهیلي کیږي.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

(یوسف: ۸۷)

په یو بل آیت کې الله تعالی فرمايي:

((... او د خپل رب له لورېينې به لا څوك ناهيلی کېږي پرته له بې لارې شوو.))

(الحجر: ٥٦)

د بدبينۍ او منفي فکر يوه نښه دا ده چې ډېری خلک په دې باور کوي چې د نړۍ وخت پای ته رسېدلی او د قيامت نښې ښکاره شوې دي. دوی په دې باور وي چې ښه والي خپل ټغر ور ټول کړی او بدۍ او بې لارېتوب په ګړنديتوب را روان دي. دوی په دې هم باوري وي چې دين يې تر منځ ورځ تر بلې پيکه کېږي او کفر او الحاد به ډېر ژر پر دوی برلاسی شي. دا ټول نظريات او افکار د دې لامل ګرځي چې د درملنې او بيارغونې له هيلې يې بې برخې کړي.

دا ډول خلک په دې هڅه کې وي چې د خپلې ناهيلۍ تيوري د پيغمبر عليه السلام له هغو احاديثو زباده کړي چې د قيامت د علامو او د کړاوونو د وخت اړوند موضوعات پکې راغلي. خو دا موضوع له يوې مخې توپير لري ځکه چې دوی پر ناکافي او ناسمو معلوماتو او پوهې باور کړی. کله چې يو څوک د دين په مأخذونو کې غور کوي چې د قيامت د ورځې او د هغې د نښو د نږدېکت په اړه څه بيان شوي، نو بايد په دې پوه وي چې نږدېکت او لرېوالی دواړه له يو بل سره تړلي دي. نو، دا امکان لري چې موږ زرګونه کاله له دې ورځې لرې اوسو، او يا ښايي ورته ډېر نږدې اوسو. الله تعالی فرمايي:

((...ښايي قيامت نژدې وي.))

(الاحزاب: ٦٣)

((... ښايي قيامت نژدې وي.))

(الشوری: ١٧)

((... نه درته راځي مګر ناڅاپه...))

(الاعراف: ١٨٧)

د نبي کريم صلی الله عليه وسلم رسالت او مبعوث کېدل پخپله د قيامت يوه نښه ده، پيغمبر عليه السلام فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((زه او قیامت دواړه داسې رالېږل شوي یو... بیا یې د شهادت او منځنۍ ګوتې سره یو ځای کړې.)) (۱)

نو، له دې امله له کاره لاس اخیستل چې ګنې مسلمانان او اسلامي امت د قیامت ورځې ته چمتوالی نیسي، داسې څه دي چې شریعت یې اصلاً نه پېژني او نه هم ورته غاړه ږدي. دا ځکه چې مسلمانانو ته امر شوی چې کار وکړي او تر وروستۍ سلګۍ لاس او پښې ووهي او تر هغه وخته کوښښ ته دوام ورکړي چې نور یې توبه نه قبلېږي او دا حالت به یوازې قیامت ته په نږدې ورځو کې پېښېږي. په دې ورځو کې به د فطرت عادي بڼه ګډه وډه او تغییر به وکړي: د بېلګې په ډول لمر به د ختیځ پر ځای له لویدیځ څخه را پورته کېږي. الله فرمایي:

((... هغه ورځ چې ستا د رب څه نښانې راشي نو بیا یې چا ته ایمان څه ګټه نه رسوي چې مخکې یې ایمان نه وي راوړی او یا یې په خپل ایمان کې څه ښېګڼه نه وي ترلاسه کړې...))

(الانعام: ۱۵۸)

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم مسلمانانو ته تر هغې شېبې پورې د کار کولو امر کړی چې ژوند خپلې وروستۍ سلګۍ وهي، پیغمبر علیه السلام فرمایي:

((که د قیامت ورځ راشي او په لاس کې مو نیالګی وي، نو و یې کرئ که امکان یې وي.)) (۲)

دلته مسلمان ته امر شوی چې نیالګی باید بې له کېنولو پرې نه ږدي که څه هم د قیامت راتګ په خپلو سترګو ویني او دا کار چاته ګټه رسوونکی هم نه وي. نو مسلمان باید له کار څخه غافل نه شي، په ځانګړې توګه هغه مهال چې د قیامت راتګ ته هم لا ښه پرېمانه وخت پاتې وي.

نو کار په هر حال کې اړین او ستایلی دی، که څه هم دمګړۍ یې ګټه او مېوه نه وي. د انسان لپاره زیار، کار، هڅه او د خپلو کارونو ترسراوی ویاړ او عزت ګڼل شوی. په دې ځای کې به د پیغمبر علیه السلام ځینې هغه ویناوې رانقل کړم چې ښایي لیدلوري ته مې لا ځرګنداوی وبښي:

۱- له ابن ابي طالب رض روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل:

---

[1] رواه البخاري و مسلم.

[2] رواه احمد و بخاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((له ما وروسته به د تورې شپې د برخو غوندې ازموينې وي؟ ومې پوښتل: ((له هغه څخه د وتلو لار څه ده؟ اې د الله رسوله!)) ويې فرمايل: ((د الله كتاب چې هغه څه پکې ليکل شوي چې له تا ړومبی پېښ شوي، له تا وروسته به پېښېږي او (د اختلافاتو) تر منځ مو پرېکړه كوونكى دى.)) (١)

۲- له نبي كريم صلى الله عليه وسلم څخه روايت دى چې:

((ښو كارونو ته بيړه وكړئ، ځكه چې د تورې شپې د برخو په څېر ازمېيښتونه به درباندې راشي. (داسې وخت به راشي) چې سهار به مو تن مؤمن وي او ماښام به كافر شي، او (هغه څوک چې) ماښام مؤمن وي، سهار به كافر شي او (داسې وخت به راشي) چې يو څوک به خپل دين د يوه ناڅيز دنيوي توكي په بدل كې وپلوري.)) (٢)

۳- له ابو ثعلبه نه روايت دى چې نبي كريم عليه السلام وفرمايل:

((له تاسې وروسته د صبر ورځې دي. په دې ورځو كې صبر كول به داسې وي لكه د ژوندۍ سكروټې په لاس كې نيول. هر څوک چې په دې ورځو كې نېک عمل ترسره كړي، د پنځوسو كسانو هومره اجر به وركول وي. ومې پوښتل: اې د الله رسوله! آيا د هغوى د پنځوسو هومره اجر؟ ويې فرمايل: هو، ستاسو د پنځوسو هومره اجر.)) (٣)

۴- له حذيفة بن اليمان څخه روايت دى چې:

((خلكو به د الله له رسوله د ښېګڼو په هكله پوښتنې كولې او ما به ترې له دې وېرې چې پكې اخته نه شم د بدګڼو او بديو په اړه پوښتل. هغه وايي: ((ومې ويل: اې د الله رسوله! موږ په ناپوهۍ او بدۍ اخته وو، بيا الله له دې خير او ښېګڼې څخه برخمن كړو، نو آيا له دې وروسته به هم كومه بدۍ را منځته كېږي؟ ويې فرمايل: هو. ومې پوښتل: آيا له دې بدۍ وروسته به كومه ښېګڼه (هم) وي؟ ويې فرمايل: هو، خو ورانى به پكې وي؟ ومې پوښتل چې: څه ورانى به

---

[١] رواه الترمذي.
[٢] رواه مسلم.
[٣] رواه ابو داؤد و غيرهم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري؟ ويې فرمايل: خلک به پر داسې سنتونو عمل کوي چې زما به نه وي او د داسې لارښوونو توصيه به کوي چې زما به نه وي. تاسو به د دې وړتيا لرئ چې د اعمالو تر منځ يې توپير وکړئ او رد يې کړئ. ومې پوښتل: نو آيا له دې خير او ښېګڼې وروسته به کومه بدي وي؟ ويې فرمايل: هو، د جهنم د دروازې په لور بلونکي به وي: هر څوک يې چې بلنې ته ځواب ورکړي نو په جهنم کې به يې وغورځوي. نو ومې پوښتل: اې د الله رسوله! راته څرګند يې کړه. ويې فرمايل: هغوی به له موږ څخه وي او زموږ په ژبه به خبرې کوي.)) (۱)

د رسول صلی الله عليه وسلم داسې څرګند او لارښود حديثونه مسلمانان له بدۍ او ګناه څخه را ګرځوي او د ښو کارونو په خوا يې هڅوي، پر هغه څه زړورتيا ورکوي چې سم دي، د الله تعالی په کتاب منګولو خښولو ته يې تشويقوي، د هغه د اوامرو په ترسراوي کې يې صبر ته هڅوي، او بل دا چې د هغو خلکو مخنيوی کوي چې خلکو ته د جهنم د اور په لور بلنه ورکوي.

راتلونکی په هيلو او خوبونو پورې تړل:

يوه بله منفي او د ناراميۍ لاره د هغو خلکو ده چې د دې پر ځای چې په عقل، عمل او غوره پلان د راتلونکي هرکلی وکړي، راتلونکي ته يوازې د تشو هيلو او پوچو خوبونو نوم ورکوي. دا ځکه چې څه چې په هيلو او خواهشاتو ودان وي، هېڅکله هم سر ته نه رسېږي.

يوه سړي ابن سيرين ته وويل: ښکا مې خوب وليد چې لامبو وهم، خو په اوبو کې نه يم؛ او الوځم، خو وزرې مې نشته. د دې خوب تعبير به څه وي؟ نو دې عالم ځواب ورکړ: ((ستا خوب دې ته نغوته ده چې ته يو داسې انسان يې چې په خوبونو او هيلو ژوند کوې.))

دغه راز، علي ابن ابي طالب يو ځل خپل زوی ته نصيحت کاوه چې په خپلو هيلو تکيه مه کوه، ځکه هيلې يوازې د ناپوهو خلکو د تکيې ځای وي.

دا د حيرانتيا ځای نه دی چې الله تعالی پر عيسويانو او يهودو نيوکه کوي چې په دې هيله ناست دي چې پرته له ايمان او نېک عمل څخه به جنت ته لاړ شي. الله تعالی فرمايي:

((او دوی ويل له يهود او نصاراؤ پرته بل هېڅوك جنت ته نه شي ننوتلای، دا هسې د دوی هيلې دي، ورته وايه که رښتيني ياست دليل مو راوړئ. نه، بلکې چا چې الله ته ځان تسليم کړ او دی نيك عمله

---

۱ رواه البخاري و مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((... وو نو له خدای سره يې اجر شته چې نه به پرې څه ډار وي او نه به دوی خوابدي شي.))

(البقرة: ۱۱۱ – ۱۱۲)

نه يوازې پر همدوی، بلکې الله تعالی پر مسلمانانو هم نيوکه کوي چې په دې ناسم باور اخته دي چې يوازې په نوم مسلمان کېدل به يې جنت ورته لازم کړي. رب العالمين فرمايي:

((نه ستاسو په هيلو (برابره) ده او نه د اهل کتابو، چا چې ناوړه کار وکړ د هماغه بدله ورکول کيږي، او ځان ته به له الله پرته نه کوم دوست مومي او نه څوك مرستندوی. او څوك چې ښه عملونه وکړي، نارينه وي که ښځينه خو چې مؤمن وي نو دغسې خلك به جنت ته ننوځي او د کجور زړي د چاود په اندازه به ظلم پرې ونه شي.))

(النساء: ۱۲۳ – ۱۲۴)

پر خواهشاتو يقين کول د کرکې وړ بلل شوی، خو کله چې هيله پر کار او عمل بدله شي، نور نو بيا هيله، تشه هيله نه پاتېږي.

همدا لامل دی چې د خواهشونو په سر ژوند مخته بيول او د الله تعالی په بښنې، رحم او مهربانۍ تکيه کول يو ډول کمزورتيا او ناپوهي ده. الله تبارک و تعالی فرمايي:

((... د الله رحمت يقيناً نېکانو ته ور نږدې دی.))

(الاعراف: ٥٦)

((... رحمت مې په هر څه باندې خپور شوی دی نو دا به د هغو خلکو لپاره وليکم چې تقوی کوي، زکات ورکوي او زموږ په آيتونو ايمان راوړي.))

(الاعراف: ۱۵۶)

نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايي:

((تکړه انسان هغه دی چې خپلې بدګڼې او بدۍ ومني او د آخرت لپاره زيار وباسي، او کمزوری انسان هغه دی چې د ځان واګې يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلو خواهشاتو ته سپارلې وي او لا هم د الله تعالی د لورېنې او
پېرزوینې په هیله ناست وي.)) (۱)

دا خبره د بې واکو خواهشاتو په اړه ده، خو تر کومه چې د هیلې موضوع ده، نو هیله او امېد د الله تعالی له خوا ستایل شوي دي، الله تعالی فرمایي:

((بې شکه هغوی چې ایمان راوړی او هغوی چې هجرت کړی او د
الله په لار کې یې جهاد کړی، دوی د الله د رحمت هیله لري او الله
مهربان بخښونکی دی.))

(البقرة: ۲۱۸)

یو نېک انسان وایي چې بې له عمل څخه د جنت غوښتنه کول، پخپله یوه گناه ده او له گناهونو څخه له ځان ساتنې پرته له الله تعالی ښېنه غوښتل د ناپوهۍ او بې عقلي نښه ده. همدا رنگه حسن بصري فرمایي ځینو د الله د مغفرت اړوند بې ځایه هیلې ترلې وي، حال دا چې په داسې حال مړ شوی وي چې په اعمال نامه کې یې د نېک عمل نوم هم نه وي. بیا یې د قرآن کریم دا آیت ولوست:

((او دا ستاسې هماغه گومان وو چې په خپل رب مو کړی وو کوم
چې تباه یې کړئ او (نن) تاوانیان وگرځېدئ.))

(فصلت: ۲۳)

د اوسمهال مینه وال:

له خلکو ځینې داسې دي چې نه په تېر پسې گوري او نه د راتلونکي هیله لري. دوی خپل ژوند په اوسمهال کې تېروي او په دې باور لري چې تېر مهال تېر او مړ شوی دی، له همدې کبله په هغه پورې ځان سریښول یا یې په اړه فکر کول گټه نه لري. دغه راز دوی راتلونکی د لاسرسي او اټکل وړ نه بولي؛ نو څنگه چې ناڅرگند او مبهم دی، نو یو حقیقي انسان به هېڅکله هم په یوه ناڅرگند او نامعلوم خیز پورې ځان ونه نښلوي، دا ځکه چې د دې پایله به داسې بې گټې وي لکه په شکو مانۍ ودانول او یا په هوا کې لیکل کول.

په دې ډول، له اوسمهال سره یې اړیکه د راتلونکي په اړه له فکر کولو څخه راگرځوي او له تېرمهال څخه د گټې اخیستو لپاره یې له څټ ته کتلو منع کوي.

---

[1] رواه الترمذي و غیرهم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی یوازې د نن خلک وي، نه د خپل آخرت په اړه اندېښمن وي ځکه آخرت هم په راتلونکي کې دی، او نه د خپل تاریخ او میراث ارزښت ته قایل وي ځکه چې د دې دواړو اړیکه له تېرمهال سره ده او تېرمهال له نړۍ سره مخه ښه کړې. نو دوی یوازې د دمګړۍ په هکله فکر او اندېښنه کوي او بې له دې چې خپل تېرمهال را یاد کړي یا د راتلونکي په هکله غور او فکر وکړي اوسمهال زبېښي، له ستوني یې تېروي او له هرې خوښۍ یې پوره خوند اخلي. دوی تل همدا یوه جمله تکراروي: څه چې تېر دي، هغه تېر دي؛ څه چې راتلونکي دي، نامعلوم دي؛ او هغه ګړۍ چې ته پکې ژوندی یې ستا ده، نو خوند ترې واخله.

دا ډول خبرې ښايي د رښتینو مؤمنانو سره وښايي او دغه راز له هغو ماده پرستو سره هم ښايي ښې وبرېښي چې د خوندونو په لټه کې وي، ځکه که چېرته یو انسان له دمګړۍ شېبې پرته بل وخت ونه لري، نو ولې یې باید بې ځایه تېره کړي؟ ولې په هغه شېبه کې د الله تعالی عبادت او د سمو کارونو ملاتړ ونه کړي؟ ولې نېک اعمال ترسره نه کړي او ولې د خير او ښېګڼې د خپراوي لامل ونه ګرځي؟

خو د اوسمهال له کره او ژورې سپړنې او ځېرنې وروسته لیدل شوي چې اوسمهال د تېر او راتلونکي په منځ کې د ټوکو او ملنډو له یوې کرښې پرته بل هېڅ هم نه ده.

روغ چلند:

له وخت سره روغ چلند هغه لاره ده چې تېر، اوس او راتلونکي درېواړو ته په خپله غېږه کې ځای ورکوي.

تېرمهال ته د ورکتو اړتیا: انسان باید تېرمهال ته د زدکړې او د خپلو قومونو د برخلیک په اړه د پوهېدو په موخه ورتاو شي، ځکه چې تېرمهال د پېښو یوه ټولګه او د نصیحتونو زېرمتون دی. په دې تړاو الله تعالی فرمایي:

((له تاسو مخکې هم څه دورې تېرې شوې دي نو په ځمکه کې وګرځئ راوګرځئ، بیا وګورئ چې د (الهي دین) دروغ ګڼونکو انجام څنګه وو؟))

(آل عمران: ۱۳۷)

((که تاسو ته څه ټپ در ورسېږي نو دښمن قوم ته خو هم دغه شان ټپونه رسېدلي دي او دا ورځې خو د خلکو ترمنځ اړوو را اړوو...))

(آل عمران: ۱۴۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

((او ډېر داسې نبيان دي چې په خوا کې يې ډېر خداى پالونکي جنګېدلي دي خو د الله په لار کې ور رسېدلو مصيبتونو په وجه نه سست شول، نه کمزوري شول او نه به يې سر ټيټاوه او الله همداسې صابران خوښوي.))

(آل عمران: ۱۴۶)

((آيا نو دوى په ځمکه کې نه دي ګرځېدلي چې بيا يې زړونه داسې وي چې پوهېدلى ورباندې، يا غوږونه داسې چې اورېدلى يې ورباندې نو خبره دا ده چې سترګې نه ړندېږي، خو هغه زړونه ړندېږي چې په سينو کې دي.))

(الحج: ۴۶)

د دې ترخنګ دا هم اړينه ده چې د خپلو نېکو اسلافو څخه د را پاتې ميراث څخه هم د ګټنې هڅه وشي او هغه څه ترې واخيستل شي چې له دې عصر سره جوړجاړى کوي. نبي کريم عليه السلام فرمايي:

((پوهه د مؤمن ورکه ده، نو هر چېرته يې چې ومونده، دى يې له نورو زيات وړ دى.)) (۱)

نو، دا سيې نه ده چې يو زوړ شى له دې امله پرېښودل شي چې زوړ دى، ځکه کله نا کله زوړ شى هم په معيار پوره وي، لکه قرآن کريم — ځکه په دې کې د الله تعالى خبرې دي او هېڅکله زړښت نه مني. همدا د کعبې په اړه هم صدق کوي چې د الله کور او د حاجيانو د ورتګ ځاى وو، دى او تل به وي.

نو د نوښت ملاتړو هغه مهال له حده تېرى وکړ چې هر نوي شي ته يې لاسونه وپړکول، پر دوى مصطفى الرافعي،چې يو پوه مسلمان عرب وو، ملنډې ووهلې او ويې ويل چې دوى غواړي په خپل دين، ژبې، لمر او سپوږمۍ کې نوښت رامنځته کړي!

که څه هم نوښت او زړښت له يو بل سره تړلي دي، ځکه ښايي يو ځوک يو زوړ شى نوى وګڼي او ښايي ځينې نور بيا يوه نوي شي ته د زوړ په سترګه وګوري. په دې سربېره، هېڅ نوى څيز به

---

(۱) رواه الترمذي و ابن ماجه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تل نوی پاتې نه شي، ځکه څه چې نن زاړه دي هغه پرون نوي وو او څه چې نن نوي دي هغه به سبا ته زاړه وي.

د هرې ورځې په پای کې انسان باید تم شي او له ځان سره حساب وکړي او وګوري چې څه یې کړي او ولې یې کړي او څه یې نه دي کړي او ولې یې نه دي ترسره کړي. له خوب مخکې دا عمل ترسره کول، غوره ګڼل شوی.

په دې وخت کې ځان ارزول د انسان د پرمختګ نښه ده، ځکه په دې وخت کې انسان له خپل ذهن څخه کار نه اخلي چې د خپلو ارمانونو په هکله پرېکړه وکړي او له خپل وجدان څخه بې برخې وي چې د خپلو خوښیو اړوند قضاوت وکړي.

دی خپل ایمان د یوه عسکر په توګه په ځان ګماري چې د ده چلند ارزوي، د یوه څارنوال په توګه چې د ده د نیتونو او کړو وړو څارنه کوي او یا قاضي چې دی ورته خپل ځان سپاري. له دې لارې انسان بدیو ته د لېوالتیا پر ځای داسې ځای ته رسېږي چې په حرامو د اخته کېدو او له اړینو او لازمي کړنو څخه د مخ تاوولو له امله خپل ځان ملامتوي. وړاندې په یاد شوي حدیث کې وویل شوو: ((یو روغ انسان باید څلور ساعته ولري... او په دې څلورو کې ساعتونو یو دا دی چې: د خپلو اعمالو محاسبه او ارزونه وکړي.)) (۱)

عمر ابن الخطاب رض وايي: یو انسان باید خپل اعمال حساب او وتلي، مخکې له دې چې الله دا کار ترسره کړي. او د عمر رض حال دا وو چې هره شپه به یې خپلې پښې وهلې او له ځان څخه به یې د خپلو کړیو کارونو پوښتنې کولې.

میمون ابن محران وايي: یو تقوا لرونکی انسان په خپل ځان له جابر واکمن یا بخیل ملګري څخه هم ډېر سخت وي.

حسن بصري رح وايي د قیامت په ورځ به ځینو خلکو ته سخته سزا نه ورکول کېږي ځکه هغوی به پخپله له ځان سره سخت او زیږ چلند کړی وي؛ خو ځینو ته به ډېره سخته سزا ورکول کېږي ځکه هر څه ته به یې په ټیټه سترګه کتلي وي بې له دې چې د خپلو اعمالو اړوند قضاوت وکړي. حسن بصري د دې خبرې په څرګنداوي کې زیاتوي چې په خپل ځان زیږوالی او سختي کول د هغه شي د لټون په معنا ده چې یو څوک یې غواړي او اړتیا ورته لري، خو بیا هم لاس نه ور نږدې کوي، ځکه هغه شی ناروا او حرام وي. د دې معنا دا هم ده چې کله یو څوک یو ناوړه

---

۱ د حدیث یوه برخه چې ابن حبان او الحکیم روایت کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار ترسره کړي، نو خپل ځان پړ وبولي، توبه وباسي او له الله سره ژمنه وکړي چې بیا به هېڅکله هم دې کار ته نه ور ګرځي.

پکار ده چې دا ډول چلند هره ورځ، په څو ورځو کې یا لږ تر لږه په اونۍ کې یو ځل له ځان سره ترسره شي، نو په دې ډول به وکولی شي چې د خپلو اعمالو بشپړ انځور وویني. او ښه به وي چې دا انځور لا زیات پراخ کړی شي تر څو د هرې میاشتې او هر کال په پای کې لا ډېر اغېزمن او ګټور ثابت شي، ځکه همدا هغه لاره ده چې له مخې یې انسان کولی شي له خپل تېر څخه زدکړه وکړي او د راتلونکي اصلاح او سمون ترسره کړي.

د لویدیځوالو یو نا اشنا ابتکار چې له بده مرغه مسلمانان یې هم پیروي کوي د کلیزو او د یو چا د تېر شوي کال په خوښۍ نمانځل او بیا په دې کې خوراک او څښاک کول ده. نه یوازې دا، بلکې په دې کې د یو چا د کلونو په شمېر شمعې هم روښانه کېږي او یو بل ته مبارکیانې او ډالۍ ورکوي.

یو عاقل مسلمان له دې څخه ډېر لوړ مقام لري چې په پټو سترګو د یوه بې معنا او بې ګټې دود تقلید او متابعت وکړي، بلکې له ده سره ښایي چې په دې فرصت کې د خپل ژوند تېر شوي کال ته وګوري او غور پکې وکړي. په دې ډول به یې د هغه هوښیار سوداګر لاره خپله کړې وي چې د هر نوي کال په پیل کې خپل ټول ریکارډونه او حسابونه راګوري تر څو د خپلو ګټو او تاوانونو کچه ور معلومه کړي او له الله غواړي چې نن ورځ یې د پرون او راتلونکي ورځ یې د نن په پرتله غوره وګرځوي.

د خپل ټول کال ریکارډونه راکتل یو غوره کار دی، ځکه یوه ورځ به د الله جل جلا له په وړاندې د دې کال په هکله پوښتنه ور څخه کېږي. بله دا چې کال کومه لنډه موده نه ده، ځکه یو کال دولس میاشتې، یوه میاشت دېرش ورځې، یوه ورځ څلور ویشت ساعته او یو ساعت شپېته دقیقې کېږي، یوه دقیقه شپېته ثانیې او هره ثانیه د الله تعالی یو ستره لورېینه ده او د هرې ثانیې په هکله به انسان پوښتل کېږي او په وړاندې به یې مسؤل وي.

نو یو انسان ته بویه چې د خپل ځان او هغه ژوند لپاره چې تېر شوی او بېرته نه راګرځي، خفګان احساس کړي. الله دې پر حسن بصري ورحمېږي، دی فرمایي: ((یاابن آدم! انما أنتَ أيّامٌ، فاذا ذَهَبَ يَومٌ ذَهَبَ بَعضُک.

ژباړه: اې د آدم بچیه! ته د ورځو له یوې ټولګې پرته بل څه نه یې، که یوه ورځ درباندې تېره شوه، نو داسې وګڼه چې ستا یوه برخه هم تېره شوه.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا هغه څه دي چې هر عاقل انسان یې باید ترسره کړي، خو له بده مرغه، نن ورځ د عاقلو انسانانو شتون له نشت سره مخ شوی دی.

یو لید د راتلونکي په لور: انسان، فطرتاً، د راتلونکي هیله لري او نه شي کولی له پامه یې وغورځوي او یا مخ ترې واړوي. کټ مټ داسې لکه ده ته چې د تېر په لور د ور کړېدو لپاره حافظه ورکول شوې، په همدې ډول د راتلونکي د انځورولو لپاره د تخیل او انځورونې ځواک ورکول شوی.

د راتلونکي یوه ځانګړنه دا ده چې د یوه نامعلوم او نامرییي څیز یوه برخه ده. له همدې کبله ویل کېږي چې یو څوک په دې نه پوهېږي چې په راتلونکي کې څه رازونه نغښتي او څه ښېګڼې او بدۍ یې پټې کړې.

((... او هېڅ ساکښ نه پوهیږي چې سبا به څه ترلاسه کوي؟...))

(لقمان: ۳۴)

د راتلونکي یوه بله ځانګړنه دا ده چې نږدې دی، او توپیر نه کوي چې انسان یې په څومره لرېوالي باور لري. له همدې امله دا به رښتیا وي چې ووایو، له نن سره سبا راځي او سبا له هغه څه ډېر لرې نه دی چې یو څوک یې تمه لري. الله تعالی فرمایي:

((... او د قیامت معامله لکه د سترګو رپ لا څه چې ډېره نژدې ده،
بې شکه الله په هر څه قادر دی.))

(النحل: ۷۷)

یو عاقل انسان هغه دی چې راتلونکي ته ځان تیاروي او چمتوالی ورته نیسي، هغسې چې الله فرمایي:

((اې مؤمنانو الله نه ووېرېږئ او هر کس دې وګوري چې د سبا دپاره
یې څه وړاندې لېږلي؟...))

(الحشر: ۱۸)

هغوی چې دا فکر لري چې دین انسان له تېرمهال سره تړي، په حقیقت کې د تېرمهال پر اړتیا او رښتیني فطرت ناسم پوه شوي. دا ځکه چې د دین تر ټولو اساسي دنده د یوه انسان تلپاتې ژوند یا په بل عبارت راتلونکي او یوه داسې ژوند ته چې تل پاتې کېدونکی او د اوس په پرتله ډېر غوره دی، اماده کول ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیغمبر علیه السلام فرمایي:

> ((بې له شکه چې بنده د دوو شیانو د وېرې تر منځ دی: هغه وخت چې تېر شوی او په دې نه پوهېږي چې الله به ورسره څه کوي، او هغه وخت چې پاتې دی او په دې نه پوهېږي چې الله به د څه امر ورته کوي. نو پکار ده چې بنده د خپل ځان لپاره له ځان څخه ګټه واخلي، له خپل ژوند څخه د خپل راتلونکي ژوند لپاره ګټه پورته کړي، له خپلې ځوانۍ مخکې له زړښت څخه؛ ځکه قسم په هغه ذات چې زما روح یې واک کې دی، له مرګ وروسته به هېڅا ته هم اجازه ورنه کړی شي چې ښښنه وغواړي او په آخرت کې به یې له جنت او یا جهنم پرته بل ځای نه وي.))

خو دا په دې معنا هم نه ده چې یو مذهبي شخص دې یوازې د خپل آخرت په هکله اندېښنه کوي او خپل دنیوي او راتلونکی ژوند شاته وغورځوي. اسلام انسان ته د سبا ورځې د دیني او دنیوي دواړو چارو د چمتوالي او احتیاط ښوونه کوي. د نبي کریم صلی الله علیه وسلم ژوند د ټولو مسلمانانو لپاره یوه غوره بېلګه دی. هغه مبارک هغه مهال د راتلونکي په اړه فکر کړی وو چې کله یې د اوس او خزرج له قبیلو سره د مرستې او ملاتړ تړون لاسلیک کړ. دغه راز د همدې راتلونکي فکر وو چې د هجرت پرېکړه یې وکړه تر څو د اسلامي شریعت او اسلامي ټولنې لپاره یو پوخ اساس او بنسټ ودان کړي.

په همدې ډول، د عقبه د لومړي او دوهم تړون په لاسلیک او د یثرب په لور هجرت کول د سخت کار او د راتلونکي لپاره د غوره پلان پایله وو.

دغه راز، په دنیوي چارو کې هم، نبي کریم صلی الله علیه وسلم د راتلونکي ژوند غم خوړ او د خپلې کورنۍ لپاره به یې د یوه کال توښه زېرمه کوله. هغه مبارک هېڅکله هم دا کار پر الله تعالی باندې له ایمان سره په تضاد او ټکر کې نه باله.

د اوسمهال فکر: وړاندې وویل شوو چې انسان باید له خپل تېرمهال څخه زدکړه وکړي او راتلونکي ژوند ته چمتوالی ونیسي.

> ((... او هر کس دې وګوري چې د سبا دپاره یې څه وړاندې لېږلي؟...))

(الحشر: ۱۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې سربېره، دی باید له اوسمهال څخه ګټه واخلي او د خپل ژوند له هرې ګړۍ مخکې له دې چې تېره شي ګټنه وکړي.

ابو حامد الغزالي رح فرمايي: وخت په درې ډوله دی: يو هغه چې تېر شوی (نو انسان په دې هکله هېڅ هم نه شي کولی، که يې په کړاو کې تېر کړی وي او که په هوساينه کې)؛ دوهم هغه چې راتلونکی دی (په دې هکله انسان نه پوهېږي چې وبه يېويني او که نه)؛ او وروستی يې اوسمهال دی (په دې ځای کې انسان بايد ځان ساتنه وکړي او له خپل چلند سره احتياط وکړي ځکه الله يې څارونکی دی). که په دې حالت کې دی ومړ نو په دمګړۍ به غم او خفګان نه کوي او که ژوندی پاتې وي، نو پکار ده چې په راتلونکي ساعت کې هم هماغه کار وکړي. نو، يو انسان بايد داسې چلند وکړي لکه وروستۍ ساه چې اخلي، په دې معنا چې پکار ده چې له هر هغه څه خبر وي چې ترسره کوي يې. (١)

په دې تړاو نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايي:

> **((يو عاقل انسان – چې لېونی نه وي – بايد څلور ساعته ولري: يو ساعت بايد د خپل خدای (عبادت) ته ورکړي؛ يو ساعت د خپلو اعمالو محاسبه وکړي؛ يو ساعت د الله تعالی په مخلوق کې په غوره کولو تېر کړي او يو ساعت د خپل خوراک او څښاک د اړتيا په بشپړولو کې ولګوي.)) (٢)**

دا ساعت به ورسره په راتلونکو ساعتونو کې مرسته وکړي او تر دې چې په هغه وخت به هم ورسره کومک وکړي چې غړي يې په خوراک او څښاک بوخت وي؛ خو که په ورته وخت کې د خوراک په خوند او ډول کې غور او فکر وکړي، نو دا به ورته له هغه څه ډېر غوره وي چې د ده غړو ترسره کړي وي.

په دې ځای کې بايد د نبي کريم صلی الله عليه وسلم هغه حديث را ياد کړو چې وړاندې تېر شو:

> **((که د قيامت ورځ راشي او په لاس کې مو نيالګی وي، نو ويې کرئ که امکان يې وي.)) (٣)**

---

[١] د امام غزالي احياء علوم الدين وګورئ.

[٢] رواه ابن حبان و الحکيم.

[٣] رواه احمد و بخاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته باید یوه شېبه تم شو او فکر وکړو چې رسول الله ص ولې د نیالګي د کښنولو امر کړی.

بې له شکه چې دا انسان به د هغه څه مېوه ونه خوري چې په لاس کې یې دي، ځکه په دې ځای کې مونږ د کرلو د هغه عادي بهیر په هکله نه غږېږو چې نن یې وکرو او سبا یې وربېو.

یقیناً، دی یې د خپل راتلونکو نسلونو لپاره هم نه کري، لکه هغه زوړ بوډا چې کله ترې وپوښتل شوو چې د ښوونو دا ونه چاته کرې، حال دا چې د مرګ خوله ته ورنږدې یې؛ نو زوړ سړي ځواب ورکړ چې د راتلونکو پښتونو لپاره یې کښنوم، هماغسې چې زما مخکنیو زما لپاره کښنولي دي.

خو، په حدیث کې یاد شوی حالت د دې په څېر نه دی، ځکه نبي کریم صلی الله علیه وسلم د یوه داسې وخت په اړه غږېږي چې قیامت را رسېدلی، هله چې چا ته هېڅ هیله هم نه وي ورپاتې. نو، په دې شېبه کې ولې باید یو څوک نیالګی کښنوي؟

د دې امر ښکاره موخه د کار لپاره د کار کولو درناوی او لوړاوی ښودل ده، هېڅ توپیر نه کوي چې چا ته یې ګټه رسېږي او که نه؛ او بله دا چې مسلمان ته لارښوونه وکړي چې دی باید د ځمکې له ښېرازۍ او رغولو څخه هېڅکله هم لاس وانه خلي. په بل عبارت هغه باید تر هغو پورې زیار او کار پرې نه ږدي، څو چې ژوندی وي. که څه هم اسرافیل د ژوند پای اعلان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۵)

انسان څنګه د ژوند موده اوږدولی شي؟

په دې کې شک نشته چې انسان فطرتاً له ژوند سره مینه لري او دا خوښوي چې اوږد ژوند وکړي او که وکولی شي نو د تل لپاره ژوندی پاتې شي. همدا د تلپاتې ژوند مینه وه چې شیطان ته یې لاره هواره کړه ترڅو د بشریت پلار حضرت آدم علیه السلام وغولوي او ګناه ته یې ولمسوي. الله تعالی فرمایي:

((خو شیطان هغه ته وسوسه ورواچوله وېلي اې آدمه! د همېشني ژوند او نه ختمېدونکې پاچایي ونه دروښیم؟))

(طــه: ۱۲۰)

دین پخپله اوږد ژوند د الله یوه پېرزوینه ګڼي، په دې شرط چې په سمو کارونو کې وکارول شي او هغه څه پکې ترسره شي چې د انسانیت لپاره غوره او ګټور دي. له نبي کریم ص څخه یو ځلې د تر ټولو غوره انسان په هکله وپوښتل شوو، نو ویې فرمایل:

((هغه څوک چې اوږد ژوند ولري او غوره کارونه پکې وکړي.)) (۱)

دا هم یو حقیقت دی چې مرګ د انسانانو ژوند ور ویجاړوي – ښایي یو ځوان هلک د ځوانۍ د عروج په پړاو کې را ګیر کړي، یا ښایي یوه ناوې د واده په لومړۍ شپه ورسره مخ شي. ښایي یو تې خور ماشوم له خپل مور او پلار څخه بېل کړي، یو سوکاله شتمن له خپلو مزو - چړچو سره خدای په امانۍ ته اړ کړي او یا ښایي یو لوی واکمن له خپلو ساتونکو او ملګرو څخه د تل لپاره بېل کړي. له همدې امله مرګ ته د ((د خوښیو پای ټکی)) او ((د ډلو بېلوونکی لامل)) ویل کېږي.

که چېرته مرګ وروستی پړاو او د ژوند پای وي، نو د انسان د ژوند موده ډېره لنډه ده، توپیر نه کوي چې څومره موده ژوند کوي. نو انسان له یو څو ورځو یا ساوو پرته بل څه نه ده چې مرګ په هره شېبه کې بې له دې چې خبرداری ورکړي، د پای ټکی ورته ایښودلی شي. پیغمبر علیه السلام فرمایي:

((ژوند وکړئ څومره مو چې زړه غواړي، ځکه بیا به هم مرئ. مینه وکړئ څومره چې غواړئ، ځکه بیا به مو هم تر منځ بېلتون راځي.

---

[1] رواه الترمذي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړئ څه مو چې زړه غواړي، ځکه د خپل عمل په بدل کې به جزا وینئ او په اړه به یې پوښتل کېږئ.)) (۱)

د ساینس او طب د دومره پرمختګ سربېره هم، هېڅوک نه شي کولی چې د زوړوالي مخه ونیسي، یا یوه زوړ شخص ته بېرته خپله ځواني ور وګرځوي. پیغمبر علیه السلام فرمایي:

((بې له شکه چې الله تعالی هېڅ ناروغي پرته له شفا او درملنې نه ده پیدا کړې، پرته له زوړوالي.)) (۲)

دغه راز د یو چا اصل عمر هم د هغه د کلونو په شمېر نه اندازه کېږي چې له زوکړې څخه تر مړینې پورې یې تېر کړي وي. دا الله دی چې د هغه د ښو اعمالو له مخې یې موده ورته ټاکي. په دې ځای کې باید څوک حیرانه نه شي چې یو څوک له سل کاله زیات ژوند کوي او بیا یې هم د نېکو اعمالو شمېر صفر وي، او یا له صفر څخه هم لاندې وي، په دې معنا چې تر پور لاندې وي. خو بل خوا داسې خلک به مو هم لیدلي وي چې په ځوانۍ کې مړي خو اعمال نامه یې له لویو لاسته راوړنو او غوره کارونو څخه ډکه وي.

په دې تړاو یو هوښیار وايي: یو انسان ښایي اوږد ژوند وکړي خو ډېره کمه لاسته راوړنه ولري، مګر بل لور ته یو څوک ښایي ډېر اوږد ژوند ونه کړي خو ډېر څه ترلاسه کړي. نو، هغه څوک چې عمر یې له غوره اعمالو او برکته ډک وي، هغه څوک دی چې الله پرې په لنډه موده کې خپلې بې شمېره پېرزوینې کړې وي.

نو یو انسان کولی شي چې د الله تعالی د رضا د لټون لپاره د کوښښ له لارې د خپل ژوند موده زیاته کړي، په دې چې څومره یې چې تقوا، رښتینولي او ایمان زیات وي، هماغومره به یې ثواب زیات او اجر به یې غوره وي.

دا په دې معنا چې د یو چا د کړنو ارزښت او مرتبه په دې پورې اړوند ده چې د نورو په ژوند کې څومره ګټور او اغېزمن دي. د بېلګې په ډول، کېدای شي چې یو شخص خلکو ته سمه لاره وښیي، له بدیو یې وساتي، له کړاوونو یې وژغوري، د ظلم له منګولو یې خلاص کړي، د دښمنانو پر وړاندې یې ودرېږي، او یا ښايي یو بل داسې کار وکړي چې ګټه یې وګړو، ډلو او یا ټول قوم ته ورسېږي.

---

[۱] رواه الطبراني والشيرازي.

[۲] رواه البخاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا لامل دی چې کار ته په اسلام کې ځانګړی مقام ور په برخه دی او د الله په لاره کې زيار ويستل د نورو ټولو کارونو په سر کې ځای نيسي. پيغمبر عليه السلام فرمايي:

((هغه څوک چې د ښېګنې په لور بلنه کوي، د هغو خلکو په اندازه اجر به ورکول چې د ده متابعت کوي، او دا به د هغوی له اجر څخه هېڅ هم کم نه کړي.)) (۱)

همدا رنګه فرمايي:

((په جنت کې سل درجې دي چې الله تعالی د هغو خلکو لپاره چمتو کړې چې د الله د رضا په لټه کې وي، د دوو درجو تر منځ يې دومره واټن دی لکه د ځمکې او آسمان.)) (۲)

دغه راز، په اسلام کې د واکمنو او مشرانو عدل او نياو هم ځانګړی مقام لري. دا د هغې ښېګنې له امله چې ټولنو او قومونو ته يې رسېږي، د هغه ځواک له امله چې له يو چا سره پرې مقابله کوي، د هغې مبارزې له کبله چې د يو چا د خواهشاتو مخنيوی کوي او همدا رنګه د ځانغوښتنې او ظلم د مخنيوي له امله. همدا لامل دی چې پيغمبر عليه السلام فرمايي:

((د يوه عادل واکمن يوه ورځ د شپېته کاله له عبادت څخه غوره ده.)) (۳)

يو ځلې د پيغمبر عليه السلام يو صحابي له يوې درې څخه تېربده چې د تازه اوبو يو کوهي يې درلود، د صحابي دا ځای خوښ شو او فکر يې وکړ چې له خلکو يې وپېري او د عبادت لپاره همدلته استوګن شي، خو پرېکړه يې وکړه چې لومړی بايد له پيغمبر ص څخه اجازه واخلم. پيغمبر عليه السلام ورته وفرمايل:

((داسې مه کوه، ځکه د الله تعالی په لاره کې ستا پاتې کېدل په کور کې د اويا کالو له عبادت څخه غوره ده. آيا غواړې چې الله دې ګناهونه وبښي او جنت ته دې ننباسي؟ (که هو، نو) د الله په لار کې جهاد وکړه: هر څوک چې د الله په لار کې جنګ کوي، (که څه هم

[1] رواه مسلم.
[2] رواه البخاري.
[3] رواه الطبراني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هومره موده ولګوي چې) د دوو اوښو په لوشلو کې تېرېږي، ارومرو
به جنت ته ننوځي.)) (۱)

ښېلا ښېل فکتورونه اعمال اغېزمنوي، خو خوښي هغه چا لره ده چې تر ټولو غوره اعمال ترسره کوي. الله تعالی فرمايي:

((... نو زما بندګانو ته زېرى ورکړه، هغوى چې خبرې ته (ښه) غوږ
ږدي، بيا چې کومه ډېره غوره وي د هماغې متابعت کوي...))

(الزمر: ۱۷ – ۱۸)

ډېرى داسې وګړي شته چې په لنډ وخت کې د لويو لاسته راوړنو او خارق العادة شيانو په ترلاسي برلاسي شوي دي. دا يوازې د انساني وړتياوو پايله نه وه، بلکې د الله تعالى لورېينه وه چې هغوى ته يې د دې توفيق او لارښوونه وکړه.

زموږ لپاره دا بسنه کوي چې دا را ياد کړو چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم په څه ډول خلک له تيارو څخه رڼا ته را وايستل او د بشريت تاريخ ته يې په در ويشت کاله کې بدلون ورکړ.

په همدې ډول د يوه نوي دين بنسټ يې کېښود، يو بشپړ ښت پرې راټول شو، او په لنډ وخت کې يې د کامل امت او يوه نړيوال هېواد بنياد کېښود. دا د هغو ټولو سختيو او ستونزو سربېره وو چې د رسالت له لومړۍ ورځ څخه يې لا په لاره کې د خنډ په توګه پرتې وې.

دا مه وايئ چې دا نو بې ځايه ده چې خپل ځان له نبي کريم صلى الله عليه وسلم سره پرتله کړو، ځکه د هغو خو د معجزو په وسيله ملاتړ کېدى. بلکې د پيغمبر ص ژوند د نبوت او کړاوونو په جريان کې د عادي انسان د ژوند په څېر وو. د هغه اصلي معجزه قرآن کريم وه، نه کومه خارق العاده پېښه. هو، الله تعالى يې په معجزو ملاتړ کړى، خو يوازې هغه مهال چې خپلې ټولې هڅې يې ترسره کړې. د بېلګې په ډول، د هجرت پر مهال يې الله په زړه ډاډ او سکينت نازل کړ او په نامريي ځواکونو يې مرسته ورسره وکړه. همدا رنګه د بدر په غزا کې الله تعالى د جنګ لپاره زر پرښتې د مرستې په پار ور ولېږلې، الله تعالى فرمايي:

((او دا يې صرف تاسو ته يو زېرى وګرځولو او چې زړونه مو پرې ډاډه
شي...))

(الانفال: ۱۰)

---

[۱] رواه الترمذي و الحکيم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چېرته د راشده خلفاوو دور ته وګورو او د هغو خلکو دور ته چې د دوی متابعت يې وکړ، نو احساس به کړو چې دا کومه معجزه نه وه چې ټوله نړۍ يې فتح کړه، اسلام يې خپور کړ او د ځو لسيزو په لړ کې يې ملتونه د هغوی د پوچو او له خراقاتو ډکو اديانو او دودونو څخه را وايستل. تاريخپوهان دې ديني، معنوي، علمي، ټولنيز او سياسي اوښتون ته ګوته په غاښ ولاړ دي چې اسلام له يوې پېړۍ څخه هم په کم وخت کې رامنځته کړ.

که همدا رنګه د عمر بن عبد العزيز دور ته وګورو، نو پوه به شو چې له دوه نيمو کلونو څخه هم په کمه موده کې يې د ځمکې مخ له عدل او برابرۍ څخه ډک کړ، دا ځکه چې هغه له پيل څخه لا هوډ درلود چې د خلافت په روان حالت کې بدلون راولي، ويې رغوي او د بې عدالتۍ ښکار شويو ته خپل حقونه ور وسپاري. ده له الله پرته له هېچا هم وېره نه لرله.

نو څومره زيات چې يو څوک په خپله لار کې پراته خنډونه او کړاوونو وګالي، او ډېر لږ ملاتړ او کومک ورسره وشي، نو هماغومره به يې د الله له لوري اجر زيات او غوره وي.

له همدې کبله ده چې د پيغمبر ع د صحابوو اجر د نورو په پرتله زيات دی ځکه هغوی هغه مهال په الله ايمان درلود چې نورو خلکو پرې ايمان نه درلود، او په داسې وخت کې يې پر حضرت محمد ص ايمان راووړ چې بل هر چا ور پسې سپکې سپورې ويلې. دا د هغه لومړنيو مهاجرينو او انصارو په اړه هم صدق کوي چې اجر يې له هغو خلکو زيات دی چې د مکې له سوبې او وروسته له دې چې د اسلام نوم په ښکاره ډول ځرګند او د بريا اوج ته ورسېد، ايمان راووړ. الله تعالی فرمايي:

((... په تاسو کې چې له فتح (مکې) ړومبی چا لګښت کړی او جنګېدلي هغه له نورو سره برابر نه دي، دوی په مرتبه کې له هغو خلکو ډېر لوی دي چې وروسته (له فتح مکې) يې لګښت کړی او جنګېدلي. البته د ښېګڼې وعده الله ټولو سره کړې ده...))

(الحديد: ۱۰)

له همدې امله، کله چې په ټولنه کې ورانی او انارشي وي، نو د هغه مهال نېک اعمال ډېر غوره ګڼل کېږي. دا په دې چې کله واکمن ظلم ترسره کوي، شتمن بې لارې وي، زور واکي له غرور او لويۍ سره را پورته شوي وي، علماوو د غوره مالۍ لار نيولې وي، زنا عامه شوې وي، وراني سر را پورته کړی وي او ښېګڼه تر خاورو لاندې شوې وي، نو هغه مهال نېکي او ښېګڼه ستونزمنه او له نشت سره برابره وي. همدا هغه وخت دی چې زموږ پخواني علما يې د ګډوډۍ او وراني زمانه بولي او زموږ په دور کې د ((نوي اسلامي عصر)) په نوم يادېږي. نو په دې ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت کې هغه خلک چې د الله تعالی پر دین عمل کوي او د هغه خوښي لټوي، د پیغمبر علیه السلام د نوو صحابوو په څېر دي. پیغمبر علیه السلام فرمایي:

((د ګډوډۍ او اختلاف په وخت کې عبادت ترسره کول، زما په لور له هجرت سره برابر دی.)) (١)

له حضرت ابو امیه نه روایت دی چې زه ابو ثعلبه ته ورغلم تر څو د دې آیت معنا ترې وپوښتم چې: ((اې مؤمنانو! د خپلو ځانو غم کوئ، د بل چا بې لارېتوب کوم تاوان نه درته کوي...)) (٢) نو هغه ځواب را کړ چې ما پخپله هم د دې آیت په اړه له پیغمبر علیه السلام څخه پوښتنه وکړه، او راته ویې فرمایل:

((له هغه څه سره سم په ګډه مشوره وکړئ چې پر عدل ولاړ او هوښیارۍ ته نږدې وي او یو بل سره له شخړو ځان وژغورئ تر هغو چې د شتمنۍ او مقام مینه، د خواهشاتو پالنه، نړۍ ته (له آخرت څخه) لومړیتوب ورکول رامنځته شي او هر کس یوازې خپله رایه او نظر سم وګڼي؛ او داسې څه به ووینئ چې له تاسې سره به یې هېڅ اړیکه نه وي، نو هغه مهال خپل ځان وساتئ. له تاسې وروسته د صبر ورځې دي او په دې ورځو کې به صبر کول داسې وي لکه یوه ژوندۍ سکروټه په لاس کې نیول. هر څوک چې په دې وخت کې (غوره) عمل ترسره کړي نو د خپل ځان په څېر د پنځوسو کسانو اجر به ترلاسه کړي.)) (٣)

په یوه بل روایت کې راځي:

((وویل شو اې د الله رسوله! زموږ د پنځوسو اجر به راکول کېږي او که د هغوی؟ ویې فرمایل: ستاسو د پنځوسو هومره اجر به درکول کېږي.))

دا حدیث پر ښېګڼو د امر او له بدیو د مخنیوي پر اړتیا ټینګار کوي تر هغه وخت پورې چې یو څوک داسې غوږ ولري چې پرې واوري، داسې زړه ولري چې احساس پرې وکړي او په هر ډول غبرګون کې خپله هیله له لاسه ور نه کړي. خو کله چې ټولې دروازې تړلې وي او مسایل تر دې

[1] رواه مسلم.
[2] المائدة: ١٠٥
[3] رواه اابن ماجه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بريده رسېدلي وي چې د زغملو وړ نه وي، نو بويه تر هغو صبر وکړي چې الله تعالی پخپله د يو څه پرېکړه وکړي.

په دې ځای کې صبر د لاس تر زنې کېناستو او ارامتيا مترادف نه ده، داسې چې ورته وګورو او په تمه ورته پاتې شو، بلکې دلته صبر داسې دی لکه معنوي خوټېدل، کټ مټ هماغسې لکه په اور چې يو چاينکه جوش کوي. له همدې امله پيغمبر عليه السلام فرمايي: په دې وخت کې (صبر) داسې دی لکه په لاس کې د ژوندۍ سکروټې اخيستل.

په دې ځای کې صبر دا معنا هم لرلی شي چې د يوه داسې ګټور کار په اړه فکر وشي چې زغم او حوصلې ته اړتيا ولري او وکولی شي دا فساد له جرړو را وباسي. خو دا ډول کار د رښتينو او باوفا مؤمنانو همغړي غواړي ځکه چې يو کس دا کار په يوازې ځان نه شي کولی خو يوه ډله يې کولی شي. او کله چې يو څوک د خپلو ملګرو په وسيله ځواک ومومي، الله تعالی تل د داسې ډلې مرستندوی وي. په دې حديث کې له ياد شوي کار څخه مراد هغه کار دی چې له دې وړاندې صحابوو ترسره کړی، لکه د حق پلوي کول، د اسلام د ملاتړ لپاره د ځواکونو را غونډول، د ناپوهۍ په خلاف جنګېدل، د الله تعالی د رضا لپاره د ځان او مال قرباني ورکول او تر هغو پورې صبر کول چې الله خپله وروستۍ پرېکړه واوروي.

د انسان د ژوند دوهم پړاو:

هغه انسان چې الله تعالی له وخت څخه د ګټنې بريا ور په برخه کړې وي، له مړينې وروسته هم کولی شي د خپل ژوند موده وغځوي. دی به مړ وي، خو بيا به هم ژوند کوي؛ او ښايي د ژونديو لپاره هغه مهال هم د يو څه د کولو وړتيا ولري چې کله په قبر کې وي.

دا يوازې هغه مهال امکان لري چې کله تر شا يوه ښېګڼه پرېږدي چې ژونديو خلکو ته يې ګټه ورسېږي. کېدای شي ګټور علم، نېک اعمال او يا داسې اغېز پرېږدي چې نورو ته يو ساری واوسي، د ښېګڼې کوم کار وکړي، او يا نېک اولاد پرېږدي. دا ډول شيان د هغه په رښتيني او د تقوا په ژوند کې زياتوالی رامنځته کوي. دا د پيغمبر عليه السلام له دې حديث څخه څرګنده ده، فرمايي:

((کله چې د آدم اولاده له نړۍ څخه سترګې پټې کړي، نو هر څه پای
ته ورسېږي پرته له درې شيانو: هغه صدقه چې پرلپسې ترې ګټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخیستل کېږي، هغه علم چې ګټور وي، او یا نېک اولاد چې د ده لپاره دعا کوي.)) (۱)

په یوه بل حدیث کې چې دې درې شیانو ته پکې لومړیتوب ورکول شوی، نبي کریم علیه السلام فرمايي:

((ځینې له هغو کارونو او نېکو اعمالو څخه چې وروسته له مړینې هم د مؤمن تر شا ولاړ وي، دا دي: هغه علم چې نورو ته یې ښودلی او خپور کړی وي؛ هغه نېک اولاد چې ترې پاتې وي؛ د قرآن کریم یو مصحف چې د ترکې په ډول یې پرې ایښی وي؛ هغه جومات چې ده ودان کړی وي؛ هغه کور چې د مسافرو لپاره یې جوړ کړی وي؛ هغه سیند چې دی یې د بهېدو لامل ګرځېدلی وي؛ هغه صدقه چې د روغتیا او ژوند پر مهال یې له خپلې شتمنۍ څخه ورکړې وي چې له مړینې وروسته به له ده سره یو ځای شي.)) (۲)

پیغمبر علیه السلام فرمايي:

((هغه څوک چې د یوه غوره کار بنسټ کېږدي، اجر به یې ترلاسه کړي او همدارنګه د قیامت تر ورځې پورې به یې د هغو خلکو اجر هم په برخه وي چې د ده متابعت کوي.)) (۳)

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمايي:

((بې شکه همدا موږ مړي را ژوندي کوو او هغه څه (عملونه) لیکو چې وړاندې یې لېږلي او چې وروسته یې پاتې دي...))

(یس: ۱۲)

((په هغه ورځ به انسان په مخکې وروسته (ټول) کړي عمل خبر کړی شي.))

(القیامة: ۱۳)

[۱] رواه مسلم.
[۲] رواه ابن ماجه.
[۳] رواه مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک په دې یوه خوله دي چې کله یو انسان تر شا یو غوره نوم پرېږدي، دا داسې وي لکه دوهم ژوند يې چې ترلاسه کړی وي، خو دا مهال یو تلپاتې ژوند وي.

په دې کې د حیرانتیا وړ څه نشته چې د انبیاوو پلار ابراهیم علیه السلام، له الله دا غوښتنه وکړه:

((او په وروستیو نسلونو کې د نېکنامۍ یادونه را په برخه کړې.))

(الشعراء: ۸۴)

د هغو دوو کسانو تر منځ لوی توپیر دی چې یو یې کله وفات شي نو زړونه پسې خفه شي، سترګې پسې وژاړي او ژبې یې ستاینه وکړي او له الله نه ورته ښښنه او رحم وغواړي، او دا بل چې کله مړ شي، هېڅوک هم پرې اوښکې نه تویوي، پر تګ یې څوک د غم احساس نه کوي او تر دې چې څوک د رحم او مغفرت دعا هم ورته نه غواړي. وروستی کس د هغه چا استازولي کوي چې په کارونو کې یې ناړامي کړې او تر شا یې داسې څه نه دي پرې ایښي چې خلک یې پرې یاد کړي. ښایي دی د هغه چا استازیتوب هم وکوي چې لویې او تېری کوونکی وي. قرآن د همداسې شخص په اړه په لاندې آیت کې څرګنداوی کړی، فرمايي:

((څومره باغونه او چینې یې پرېښودې؟ او کروندې او غوره – ښکلي ځایونه (استوګنځي)؟ او (ډېر داسې) نعمتونه چې دوی یې په مزو کې وو. همداسې وشول او هغه (شیان) مو بل قوم ته په میراث ورکړل. خو نه آسمان او ځمکې پرې وژړل او نه دوی ته څه مهلت ورکړی شو.))

(الدخان: ۲۵ – ۲۹)

کله چې دا ډول خلک ومري، نو سمدلاسه د خپلو پلویانو داسې ډله تر شا پرېږدي چې د دوی تېري، سرغړونې، بې لارېتوب او ګناوې په میراث ور پاتې وي.

که یو څوک د یو غوره کار بنیاد کېږدي، اجر به یې ورکول کېږي او ورسره به د هغو خلکو اجر هم د قیامت تر ورځې پورې ترلاسه کوي چې په دې نېک کار کې یې د ده متابعت کړی وي؛ بل لور ته هغه چې د یوه ناوړه کار بنسټ ږدي، د دې ګناه سزا به ګالي او د هغو خلکو وبال به یې هم پر غاړه وي چې په دې کار کې یې د ده لار تعقیب کړې وي.

څومره د تأسف او بدمرغۍ ځای دی هغو خلکو لره چې تر خاورو لاندې خښ شي خو د هغوی ناوړه کارونه، ناسمې ویناوې او بې لارې کوونکي نظریات په کتابونو، سریالونو، کېسټونو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ریکارډونو او فلمونو کې ښودل کېږي چې زړونه او ذهنونه داسې ویجاړوي لکه اور چې ځځلې او لرګي سوځوي.

یو نېک انسان وایي: ((څومره بدبختي او بدمرغي ده هغه چا لپاره چې مړ شي او ګناوې یې هم ورسره مړې شي، او څومره د بدمرغۍ ځای دی چې یو څوک مړ شي او ګناوې یې تر شا ژوندۍ پاتې وي!))

د وخت وژنې له ناروغۍ ځان خبر کړئ:

ډېری داسې بې ځایه کارونه شته چې که یو څوک یې له ضرر او خطر څخه ناخبره وي، نو د انسان وخت ور ضایع کوي. لاندې پر همدې ټکو بحث شوی:

۱- بې پامي: بې پامي یوه داسې ناروغي ده چې زړه او ذهن په داسې ډول اغېزمنوي چې له پېښو، تر دې چې د شپې او ورځې له اوښتون، د شیانو له هدف او معنا، او د چارو او مسایلو له پایلو څخه یې ناخبره ساتي او ترې غافلوي یې. په بل عبارت، نه پاملرنه یا بې پامي د انسان پام د باطن پر ځای ظاهر، د حقیقت پر ځای صورت، د داخل پر ځای خارج او د پای پر ځای پیل ته اړوي.

قرآن عظیم الشان خلکو ته د بې پامۍ او غفلت پر وړاندې خبرداری ورکړی، په دې چې هغه خلک چې په دې ناروغۍ اخته وي، د دوزخ خاشاک دي او له څارویو هم زیات ګمراه او بې لارې وي.

> ((او رښتیا چې په پېریانو او انسانانو کې مو ډېر (خلك) د جهنم لپاره پیدا کړي دي، د هغوی زړونه شته خو فکر نه ورباندې کوي او د هغوی سترګې شته خو څه ورباندې نهویني او غوږونه یې شته خو څه پرې نه اوري، دا خلك د څارویو په شان دي، بلکې زیات بې لارې، همدوی په خپله غافلان دي.))
>
> (الاعراف: ۱۷۹)

په یوه بل آیت کې الله تعالی هغه خلک غندلي چې یوازې د علم ظاهر ته پام کوي او له اصلي حقیقت او ارزښت څخه یې مخ اړوي. الله تعالی فرمایي:

> ((... خو زیاتره خلك نه پوهېږي. د دنیا په ظاهري ژوندون پوهېږي خو بیا همدوی له آخرته غافل (ناخبره) دي.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الروم: ٦ – ٧)

او هماغه لوړ ذات پيغمبر عليه السلام ته فرمايي:

((او خپل رب دې په زړه کې له زارۍ او وېرې سره او په ژبه له ورو اواز سره سهار او ماښامونو کې يادوه او له غافلانو څخه مه کېږه.))

(الاعراف: ۲- ۵)

په يوه بل آيت کې الله تبارک و تعالی فرمايي:

((... او د داسې کس مه منه چې موږ د هغه زړه له خپله ياده غافل کړی او په خپل هوس پسې روان شوی او کار يې (يو مخ) تباهي او زياتی دی.))

(الکهف: ۲۸)

دا په رښتيا تباهي ده چې خپل امت په داسې جدي او تباه کوونکو کارونو کې اخته وينو، هغه هم بې له دې چې څه عبرت ترې واخلي او يا هڅه وکړي چې له دې حالت څخه ځان وخوځوي. ابو بکر رضي الله عنه به له الله جل جلا له نه په دې ټکو کې دعا کوله: ((اې الله، په غفلت مو مه اخته کوې، په حيرانتيا کې مو مه اچوه او له بې پامۍ مو لرې وساته.))

سهل ابن عبدالله وايي: ((له درې ډوله خلکو سره ملګرتيا مه کوئ: غوړه مالي کوونکي علما، هغه ناپوهه خلک چې د تصوف ادعا کوي او غافل تېری کوونکي.))

۲- ځنډول: يوه بله زيانمنه ناروغي د يوه کار ځنډول او بل وخت ته پرېښودل دي. دا ناروغي هغه مهال زياتوالی کوي چې کله يې انسان د خپل ځان شعار وګرځوي او د طبيعت يوه نه بېلېدونکې ځانګړنه يې وګرځي.

***

هر شبی گویم کـــه فردا ترک این سودا کنم

باز چون فردا شـــود، امروز را فردا کنم

ژباړن

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو عالم يو چا ته د نصيحت پر مهال وويل: ((د کار د ځنډولو له ضررونو خبر اوسه.)) يو بل عالم وايي: ((ځنډول د شيطان له ځواکونو څخه ده.))

ورځ مو دربانديې حق لري او بايد له خپل وس سره سم ګټور علم او غوره کارونه پکې ترسره کړئ، او هېڅکله يې هم راتلونکي ورځې ته پرې نه ږدئ، که نه نو اوسمهال به مو له لاسه ووځي او د تېرمهال برخه به مو وګرځي او بيا به مو پښېمانتيا او ژړا هېڅ ګټه هم در ونه رسوي. په بل عبارت، پکار ده چې د سبا ورځې د رېبلو لپاره همدا نن يې تخم وشيندئ.

***

((**دې حقيقت ته رحمان بابا په دې ټکو کې نغوته کړې**:

د تېر عمر ارمان مه کوه رحـــــــــــمانه

چېرې نه وي چې بيا دا ساعت ارمان کړې))

ژباړن

***

په يوه ليک کې محمد ابن سمره يوسف ته وليکل: ((اې وروره! پام کوه چې د کارونو ځنډول دې پر زړه او ځان واکمن نه شي، ځکه چې دا د زوړوالي او تنبلۍ علت، د تباهي او بربادۍ پايله او د هيلو د پای ته رسېدو لامل دی. اې وروره! پاڅېږه او در ياد کړه چې څه دې کړي، څه دې له پامه غورځولي او څه دې رېبلي، ځکه هر شی ليکل او شمېرل کېږي. نو مخکې له دې چې مرګ درته راشي، د ښو کارونو او له خپلو تېرو ګناهونو څخه د توبې په لور بېړه وکړه.

د يوه کار ځنډول لاندې پايلې لېږدوي:

١- هېڅکله هم په دې نه شئ ډاډه کېدی چې سبا به ژوندي وئ او که نه. يوه پاچا يو ځل يوه نېک سړي ته د ډوډۍ بلنه ورکړه، خو سړي ښېنه ترې وغوښته ځکه روژه يې نيولې وه. پاچا، سړي ته وويل چې نن يې وخوره او روژه سبا ته ونيسه، خو سړي ورته وويل: ((آيا دا ډاډ راکولی شې چې سبا ورځ به ووينم؟))

ښنګه يو څوک چاته دا ډول ډاډ ورکولی شي، په داسې حال کې چې مرګ له هر چا په ډول ډول لاملونو غېږ را تاوولی شي. د طب او ساينس له دومره پرمختګ سربېره هم، ناڅاپي مرګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پخوا په پرتله لا زيات عام او عادي شوی. طب نه شي کولی يو څوک د زړه د يرغل او يا د وينې د جريان د بندېدو له ناروغۍ څخه وژغوري.

په همدې ډول ساينس د بې شمېره پېښو چې هره ورځ د دې عصر د وسايلو لکه موټرو، الوتکو، ماشينونو او ميخانيکي او برېښنايي توکو له امله د رامنځته کېدونکو مړګونو مخه نه شي نيولی. دا په دې معنا ده چې ساينس پخپله مرګ ته ډول ډول لارې هوارې کړې ځکه چې د ساينس له پرمختګ مخکې انسان له دې وژونکو او ضررې علتونو څخه خوندي او ساتلی وو.

۲- که بيا هم يو څوک دا ادعا لري چې تر سبا به ژوندی وي، نو بيا هم په دې نه شي ډاډه کېدی چې له هر ډول کړاوونو لکه ناڅاپي ناروغيو، ناڅاپي دندو او يا تاواني کېدو څخه به هم خوندي وي. همدا لامل دی چې د ښو کارونو او د خپلو مسؤليتونو د ترسره کولو په لور بيړه د هوډمنتيا نښه ده، حال دا چې ځنډول او د يوه کار بل وخت ته پرېښودل د تنبلۍ او ناړامۍ نښې دي.

نبي کريم صلی الله عليه وسلم يو کس ته د تبليغ پر مهال وويل:

> ((له پنځو شيانو څخه له پنځو نورو مخکې ګټه واخله: له ژوند څخه مخکې له مړينې، له روغتيا څخه مخکې له ناروغتيا؛ له اوزګارتيا څخه مخکې له بوختيا؛ له ځوانۍ څخه مخکې له زوړوالي او له شتمنۍ څخه مخکې له نېستمنۍ.)) (۱)

يوه زوړ عالم يو ځل يوه ځوان ته وويل: ((کار وکړه مخکې له دې چې هغه وخت دربانديې راشي چې بيا يې نه شې کولی، ځکه نن زه غواړم چې کار وکړم خو نه يې شم.))

حفصه بنت سيرين به ويل: ((اې ځوانانو! کار وکړئ! ځکه همدا ځواني ده چې کار پکې کولی شئ.))

۳- هره ورځ خپل کار لري او هر وخت خپل مسؤليتونه، يعنې داسې وخت نشته چې په هغه کې دې کار نه وي. يوه ورځ کله چې پر حضرت عمر بن عبد العزيز د ستړيا او ستومانۍ نښې ښکاره شوې، نو ورته وويل شوو چې د نن کار دې سبا ته وځنډوه. خو هغه ځواب ورکړ: ((زه د يوې ورځې په کار دومره ستومانه شوم، هغه وخت به مې څه حال وي چې د دوو ورځو کار هم يوې ورځې ته وځنډوم.))

---

[1] رواه احمد وغيرهم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن عطا فرمايي چې په هره شېبه کې خدای درباندې يو نوی حق او يو نوی حکم لازم کړی چې باید ترسره يې کړئ.

۴- د الله د اوامرو ځنډول او د نېکو کارونو بل وخت ته پرېښودل انسان د غفلت لور ته بیایي او کله چې يو عادت پوخ شي، نو هله د انسان د فطرت برخه وګرځي چې بيا ترې ځان خلاصول ناشونی کېږي. په دې ځای کې به انسان د ښو کارونو په لور بېره کول اړین بولي، خو په ځان کې به پياوړې هيله او قوي هوډ نه ويني چې هغه کار ترسره کړي. بلکې، ځان به ناړامه او له کاره ځان ايستونکی احساسوي او که کومه ورځ يو ګام مخته لاړ هم شي، نو داسې به ورته ښکاري لکه غر يې چې په اوږو بار کړی وي.

همدا حالت د توبې په ځنډولو کې هم احساسولی شو، ځکه دا ځل روح د ګناهونو له کولو سره روږدی شوی او د خواهشاتو په اوږو سپور وي او دا به ډېره ستونزمنه وي چې ځان له دې ناروا خوښيو وژغوري ځکه د هرې ورځې په تېرېدو د دې مزو - چړچو په خوا ور نږدې کېږي او په خوند او ورسره عادت کېدو کې يې زياتوالی راځي. او په دې ډول په روح يې په بشپړ ډول تياره برلاسې شي او د نېغې لارې د وړانګو يوه هيله يا څرک هم په لاس نه ورځي. د ترمذي روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم وفرمايل:

> ((بې له شکه چې کله يو انسان ګناه ترسره کړي، نو په زړه کې يې د تور داغ بڼه غوره کړي؛ که چېرې توبه وباسي، ګناه پرېږدي او له الله ښښنه وغواړي، نو هغه داغ به يې لرې شي، خو که چېرته يې په ګناهونو ټينګار او دوام وکړ، نو دا (تور داغ) يې ورو ورو لويوالی مومي، تر دې چې الله يې په همدې توروالي زړه ور پټ کړي. او دا هماغه زنګ دی چې الله تعالی پخپل کتاب کې ياد کړی:
>
> ((هېڅکله نه، بلکې د دوی په زړونو هغو عملونو زنګ اچولی چې هغوی به کول.)) (۱)

۵- کار کول پر هر ژوندي انسان لازم او ضروري دی هغه که ديني وي يا دنيوي، او هغه انسان چې کار نه کوي د ژوند کولو حق هم نه لري. يو اسلامي متل دی چې: ((د ژوند لپاره دې کار وکړه، هسې لکه د تل لپاره چې ژوندی يې او د آخرت لپاره دې کار وکړه، هسې چې همدا سبا مرې.))

---

[1] سورة المطففين: ۱۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- د وخت رټل: پر وخت ملامتيا او د وخت له ظلم او تېرې څخه شکايت يوه ډېره ناوړه ناروغي او له ناراميو ډک چلند دی. ځينې خلک ښايي تر دې بريده وانګېري چې وخت ظالم دی چې پر دوی ظلم کوي، دښمن يې دی چې د يرغلګر په توګه ورته ناست دی، جابر واکمن دی چې بې وسه او بې ګناه خلکو ته سزا ورکوي او له سرغړوونکو او مجرمانو سره روغ چلند کوي ځکه دا چاره خوښې ور ښيي.

خو حقيقت دا دی چې خلک د برخليک اړوند نظريې پورې په ځان تړلو کې افراط کوي، تر څو له ملامتيا ځان وباسي او يا د خپلو تېروتنو د پايلو له ګاللو څخه ځان تېر باسي. او په دې ډول د خپلو ناسمو کارونو مسؤليت پر وخت، برخليک، تقدير او حالاتو ور اچوي.

د دې پر ځای به دا غوره وی چې په دې يې فکر کړی وی چې څه ور پېښ شوي او په دقت يې تحليل او تجزيه کړي وی چې دا د کومو کارونو پايله او د کومو اعمالو لاسته راوړنه ده. ځکه وخت په هېڅ کار کې هم لاس نه لري، ځکه وخت يوازې د هغو پېښو يو زېرمتون دی چې د الله تعالی له خوښې سره سم رامنځته کېږي. همدا لامل دی چې پيغمبر عليه السلام فرمايي:

((زمانې ته کنځلې مه کوئ، ځکه زمانه يقيناً الله ده.)) (۱)

يعنې دا الله ده چې د وخت نورمونه او چارې ټاکي او هماغه ذات دی چې د دې واک يې په لاس کې دی.

کله چې مسلمانانو د احد په غزا کې ماتې وخوړه او اويا مسلمانان پکې شهيدان شول، نو هغوی د ماتې علت ته حيرانه وو، دا په داسې حال کې چې پيغمبر عليه السلام هم په غزا کې ورسره موجود وو، د دې ځواب الله تعالی په دې آيت کې ورکړ، فرمايي:

((ايا نو کله چې يو مصيبت در ورسېد چې د هغه دوه برابره مو
(دښمن ته هم) ور رسولی دی نو ويل مو: دا له کومه؟ ورته وايه دا
مو له خپلو ځانو، يقيناً الله خو په هر څه وسي دی.))

(آل عمران: ۱٦۵)

قرآن کريم همدا اصول وړاندې کوي، فرمايي:

---

[1] رواه مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((دا ځکه چې الله هېڅکله د هغه نعمت بدلوونکی نه دی چې په کوم
قوم یې پېرزو کړی وي تر هغه چې هغو خپله کړنلاره نه وي بدله
کړې او دا چې یقیناً الله ډېر پوه اورېدونکی دی.))

(الانفال: ۵۳)

له انسانانو سره دا ډېر ور برېښي چې د وخت د رټلو او ملامتولو پر ځای ځان ملامت کړي، تر څو هغه څه ورغوي چې کاږه کړي یې دي او فساد یې پکې کړی.

نو یو ښه مسلمان هغه څوک دی چې کله کوم کړاو ور ورسېږي، له ځان پرته بل څوک نه ملامتوي، توبه وباسي او له الله ښښنه غواړي، کټ مټ هماغسې چې آدم او حوا علیهما السلام وکړل چې کله یې له جنت څخه را وایستل، نو ویې ویل:

((...زموږ ربه! پر خپلو ځانو مو ظلم کړی او که ته مو ونه ښښې او
رحم را باندې ونه کړې، نو موږ به خامخا له تاوانیانو یو.))

(الاعراف: ۲۳)

یو ښه مسلمان باید د موسی علیه السلام په خبر ووایي چې کله بېرته راوګرځېد او خپل قوم یې د یوه خوسکي په عبادت وموند:

((موسی وویل : زما ربه! ما او ورور مې وبښې او په خپل رحمت کې
مو داخل کړې او ته له ټولو زیات رحم کونکی یې.))

(الاعراف: ۱۵۱)

ښه به وي چې د هغو متقیانو خبره وکړي چې کله یې لوی شمېر ووژل شوو، نو ویې ویل:

((او له دې پرته یې بله خبره نه وه چې ویل به یې: اې زموږ ربه
ګناهونه مو راته وبښه او په خپلو چارو کې زموږ تېری، زیاتی
(راوبښې) او پښې مو ټینګې کړې او پر کافر قوم مرسته (بری) را.))
نو الله هغوی ته په دنیا هم بدله ورکړه او په آخرت لا غوره ثواب، او
الله همداسې نېکان خوښوي.))

(آل عمران: ۱۴۷ – ۱۴۸)

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

***

که مقصود لرې تلوار کړه وخت کوتاه دی
غره مه شـــــــــه د دې عمر په بقا

***

پای

آر. اېس. فراز

احمد شاه بابا مېنه، کابل - افغانستان

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library